

2012

Актуальні методи і способи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму

Департамент фінансових розслідувань
Державна служба фінансового моніторингу України

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. КЛЮЧОВІ КАТЕГОРІЇ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ	4
РОЗДІЛ II. ОСНОВНІ СПОСОБИ ТА МЕХАНІЗМИ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	8
2.1. «Нульова фаза» та типові предикатні злочини.....	9
2.1.1. Розкрадання або привласнення коштів і майна, несанкціоноване списання коштів.....	15
2.1.2. Господарські злочини у сфері державного управління.....	19
2.1.3. Злочини у сфері фінансово-кредитних відносин.....	27
2.2. Розміщення	30
2.3. Розшарування	35
2.4. Інтеграція	38
РОЗДІЛ III. ТИПОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ.....	42
3.1. Відмивання злочинних доходів у торгівлі товарами, роботами та послугами	42
3.1.1. Використання торгівельних операцій у злочинних цілях	42
3.1.2. Відмивання злочинних доходів у міжнародній торгівлі	46
3.2. Відмивання злочинних доходів на фондовому ринку	51
3.2.1. Ризики використання векселів для відмивання злочинних доходів	53
3.2.2. Ризики використання акцій для відмивання злочинних доходів	56
3.3. Відмивання злочинних доходів через позичкові операції, фінансову допомогу та благодійні внески	59
3.3.1. Відмивання злочинних доходів через комерційні позики та фінансову допомогу	59
3.3.2. Ризики використання благодійних фондів для відмивання злочинних доходів.....	60
РОЗДІЛ IV. РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ ДЛЯ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	62
4.1. Використання банківських установ для легалізації (відмивання) злочинних доходів.....	62
4.2. Використання страхових компаній.....	64
РОЗДІЛ V. ВИСНОВКИ.....	68

ВСТУП

Держфінмоніторинг України у тісній співпраці з фінансовими, контролюючими, правоохоронними органами України та компетентними органами іноземних держав, постійно здійснює дослідження методів та схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму. Результатом цього дослідження є узагальнення типових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Міжнародні стандарти з протидії відмиванню злочинних доходів та фінансуванню тероризму, нова редакція яких прийнята на Пленарному засіданні Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (FATF) 16 лютого 2012 року передбачають, зокрема, необхідність забезпечити зворотній зв'язок між державним та фінансовим секторами, який сприятиме фінансовим установам, визначеним нефінансовим установам та професіям у застосуванні національних заходів протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму, та, зокрема, у виявленні та повідомленні про підозрілі операції.

Розробка типологій, в першу чергу, викликана необхідністю запобігання злочинам, спрямованим на легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Також, основною метою узагальнення типологій є виявлення та ідентифікування ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, та пропозиція заходів, що їх мінімізують.

Типологічне дослідження дозволяє виявити окремі ознаки проведення ризикових операцій, які можуть свідчити про можливість їх проведення з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму. Це допоможе установам визначити операції та клієнтів щодо яких слід застосовувати заходи належної обачливості, правоохоронним органам при проведенні розслідувань, а також іншим державним органам, задіяним у національній системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

У цій роботі вивчаються існуючі схеми, наводяться найбільш популярні економічні сфери, в яких вони використовуються, характерні групи фінансових операцій, найпоширеніші фінансові інструменти, актуальні способи та методи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

РОЗДІЛ І. КЛЮЧОВІ КАТЕГОРІЇ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Глобалізація та розвиток технологій дали змогу злочинцям легше переказувати, приховувати та відмивати доходи від злочинів. Отже, ефективна законодавча база, спрямована на протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, повинна забороняти таку діяльність, маючи на меті криміналізацію економічних злочинів.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» (далі – Закон) до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать будь-які дії, пов'язані з коштами (власністю), одержаними (здобутими) внаслідок вчинення злочину, спрямовані на приховування джерел походження зазначених коштів (власності) чи сприяння особі, яка є співучасником у вчиненні злочину, що є джерелом походження зазначених коштів (власності).

Відповідно до Кримінального кодексу України легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, віднесена до злочинів у сфері господарської діяльності.

Відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, передбачена статтею 209 Кримінального кодексу України.

Частина 1 статті 209 Кримінального кодексу України кваліфікує легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом як «вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів».

Відповідно до цієї статті, суспільно небезпечним протиправним діянням, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, є діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (за винятком діянь, передбачених статтями 212 і 212-1 Кримінального кодексу України), або діяння, вчинене за межами України, якщо воно визнається суспільно небезпечним протиправним діянням, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, за кримінальним законом держави, де воно було вчинене, і є злочином за Кримінальним кодексом України та внаслідок вчинення якого незаконно одержані доходи.

Таким чином, у частині 1 статті 209 Кримінального кодексу України

можливо виділити такі елементи складу злочину:

1. Вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном.
2. Вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів.
3. Обізнаність про те, що кошти або інше майно було одержано внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння.
4. Умисел.

Вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном

У частині 1 статті 209 Кримінального кодексу України розглядається кілька елементів злочинів, пов'язаних із відмиванням грошей. Окремі елементи відмивання грошей передбачені також статтею 306 Кримінального кодексу України. Водночас, у цілях цього дослідження увагу буде приділено лише першій категорії, яка передбачає вчинення фінансової операції або правочину з коштами або іншим майном. Ідея полягає в тому, щоб охопити цією термінологією поняття «конверсія або переведення». Під це визначення підпадають випадки конверсії фінансових активів (коштів або майна) з однієї форми в іншу, наприклад, шляхом використання незаконно отриманої готівки для придбання дорогоцінних металів або нерухомого майна або продажу незаконно придбаного нерухомого майна, а також випадки переміщення одних і тих самих активів із одного місця чи юрисдикції в інше або з одного банківського рахунку на інший.

Термін «фінансова операція» визначено в Законі як «будь-які дії щодо активів, здійснені за допомогою суб'єкта первинного фінансового моніторингу», причому в цьому контексті «активи» включають у себе «кошти, майно, майнові і немайнові права».

Поняття «*майно*» включає в себе активи будь-якого роду, включаючи нематеріальні активи та юридичні або правовстановчі документи на такі активи, передбачені міжнародними стандартами. «*До легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом*», належать «*будь-які дії, пов'язані з коштами (власністю), одержаними (здобутими) внаслідок вчинення злочину, спрямовані на приховування джерел походження зазначених коштів (власності) чи сприяння особі, яка є співучасником у вчиненні злочину, що є джерелом походження зазначених коштів (власності)*». «*Майно*» як особливий об'єкт включає в себе окрему річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. «*Майном*» вважається також сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів

Вчиненню фінансової операції або правочину має передувати скоєння «суспільно небезпечного протиправного діяння» (тобто предикатного діяння/незаконної діяльності). Закон не вимагає наявності вироку з приводу предикатного діяння, водночас, склалася загальна згода з приводу необхідності доведення, як мінімум, зазначених нижче елементів:

по-перше, предикатне діяння має підлягати конкретному покаранню із зазначенням номеру статті Кримінального кодексу України;

по-друге, мають бути визначені елементи складу зазначеного злочину. Наприклад, якщо предикатним діянням була стаття 368 (Одержання хабара), то елементи складу злочину (про які йшлося вище) будуть такими: 1) одержання хабара; 2) службовою особою; 3) виконання чи невиконання в інтересах того, хто дає хабара, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища. Постає питання: в якій мірі має бути доведений кожен із цих елементів?

Обізнаність про те, що кошти або інше майно було одержано внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння

Дуже важливо надати докази, що підтверджують, що злочинець знав про те, що він мав справу з доходами, отриманими від протиправного діяння. Мають бути надані докази на підтвердження того, що доходи було отримано від злочинної діяльності і що злочинець знав про це.

Умисел

У тому, що стосується суб'єктивного боку злочину, то вчинення фінансової операції або правочину з коштами або іншим майном має бути скоєне навмисно, а обвинувачений мав знати під час проведення фінансової операції чи вчинення правочину, що активи є доходами, одержаними злочинним шляхом.

FATF рекомендує, щоб умисел та обізнаність, необхідні для доведення відмивання грошей як злочину, відповідали стандартам Віденської конвенції та Конвенції Палермо, які передбачають установлення суб'єктивного боку злочину з об'єктивних фактичних обставин справи.

Для висновку про наявність умислу на відмивання грошей можуть використовуватися різні види доказів, що впливають із об'єктивних фактичних обставин справи. Ці види доказів можуть доводити елемент навмисності відмивання грошей на основі фактичних обставин справи: часу, місця, способу та обставин відмивання грошей.

З цього випливає, що в Україні висновок про наявність умислу може бути виведений із об'єктивних фактичних обставин справи. Наприклад, якщо службова особа одержала хабар від компанії, то вона могла створити складну схему приховування злочинних доходів і проведення подальших операцій.

Службова особа могла організувати сплату хабара не напряму з тією компанією, з якою було укладено неконкурентну угоду, а, наприклад, з її дочірнім підприємством. Службова особа могла заснувати фіктивну компанію з підставними власниками, котру насправді контролює вона сама. Хабар при цьому сплачується на банківський рахунок такої фіктивної компанії. За рахунок цих надходжень службова особа купує будинок у віддаленому місці, який реєструється на іншу фіктивну особу, також засновану цією службовою особою з використанням інших підставних осіб для приховування своєї справжньої зацікавленості. Об'єктивні фактичні обставини цієї справи доведуть, що операція з купівлі будинку не являла собою випадковість і не була пов'язана з переказом коштів через необізнаність. Фактично вони покажуть, що операція мала навмисний характер і була добре спланована службовою особою.

РОЗДІЛ II. ОСНОВНІ СПОСОБИ ТА МЕХАНІЗМИ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

Відмивання злочинних доходів, являє собою складний процес, що включає безліч операцій, проведених різними методами, які постійно вдосконалюються.

Актуальність розмежування стадій відмивання злочинних доходів пояснюється тим, що в процесі виявлення підозрілих операцій та в умовах обмеженої інформації, важливо встановити на якій стадії знаходиться процес відмивання злочинних доходів. Це дасть відповідь на питання які в подальшому необхідно вживати дії під час розслідування схеми відмивання злочинних доходів – встановлювати джерела походження коштів чи з'ясовувати подальший рух коштів, або те й інше.

На сьогодні існує декілька моделей відмивання злочинних доходів, до найбільш поширених належать наступні:

1. Двофазна модель. Відповідно до цієї моделі основними стадіями відмивання злочинних доходів є власне відмивання коштів («money laundering») і повернення в оборот («recycling»).

Перша стадія являє собою відмивання грошей, отриманих безпосередньо від вчиненого злочину. «Відмивання» першої стадії здійснюється шляхом обміну грошей на купюри іншого номіналу або інші види валют. На цій стадії здійснюються короткострокові операції.

Друга стадія представлена середньостроковими й довгостроковими операціями, за допомогою яких попередньо відмитим грошам надається видимість отриманих із законних джерел і вони вводяться в легальний економічний оборот.

2. Трифазова модель. Вона є найпоширенішою й припускає виділення в єдиному процесі легалізації наступних стадій: розміщення («placement»), розшарування («layering») і інтеграція («integration»). Зазначені три стадії можуть здійснюватися одночасно або частково накладатися одна на одну. Це залежить від наявного механізму легалізації й від вимог, пропонованих злочинною організацією.

3. Чотирифазова модель. Цей підхід до структурування процесу відмивання злочинних доходів використовують експерти ООН. Основними стадіями легалізації є:

Перша стадія – звільнення від готівки й перерахування її на рахунки підставних осіб. Такими особами можуть бути, наприклад, родичі злочинця. При цьому дотримується тільки одна умова: посередники повинні мати власні рахунки в банках. У цей час спостерігається тенденція до пошуку посередників, що мають виходи на міжнародні банки.

Друга стадія – розподіл наявних коштів. Вони реалізуються за допомогою купки банківських платіжних документів й інших цінних

паперів. На цій стадії створюється мережа інформаторів, які можуть повідомляти правоохоронним органам про незаконний оборот грошової маси. Як показує закордонний досвід, розподіл готівки здійснюється часто в пунктах обміну валюти, казино й нічних клубах.

Третя стадія – маскуванню слідів скоєного злочину. Перед злочинцем, що відмиває доходи, постає на цій стадії наступне завдання: вжити всіх заходів для того, щоб стороння особа не довідалася, звідки отримані гроші та за допомогою кого вони розподілені в ті або інші установи / організації. З метою виконання цього завдання вони, як правило, застосовують наступні прийоми:

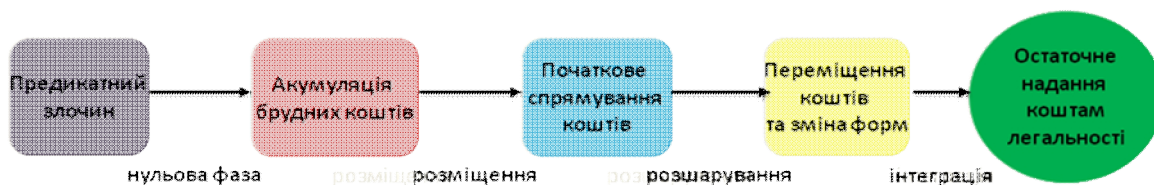
- використання банків для відкриття рахунків, розташованих, зазвичай, далеко від місця роботи й проживання злочинців;
- переказ грошей у країну проживання через кордон, але вже легально з нових рахунків фірм або інших установ;
- використання підпільної системи банківських рахунків.

Четверта стадія – інтеграція грошової маси. На цій стадії злочинні угруповання інвестують легалізовані капітали у високоприбуткові сфери й галузі бізнесу.

На кожному етапі зазначених моделей відсутній зв'язок з предикатним злочином, який диктує спосіб та механізм відмивання злочинних доходів. У зв'язку з чим, слід ввести так звану «нульову фазу», що пов'язана зі здійсненням предикатного злочину.

Зокрема, у випадку корупції кошти, одержані готівкою, яка відповідно потребує подальшого розміщення у фінансовій системі, в той час як розкрадання коштів за допомогою несанкціонованого доступу до рахунку суб'єкта господарської діяльності у сфері торгівлі вимагає відповідної торгової операції для законності їх виду.

У зв'язку з вищезазначеним, можливо виділити 4-х фазну модель, яку можна представити у наступному виді:

2.1. «Нульова фаза» та типові предикатні злочини

«Нульова фаза» – початкова стадія процесу відмивання, пов'язана зі здійсненням предикатного злочину, що передуює стадії розміщення.

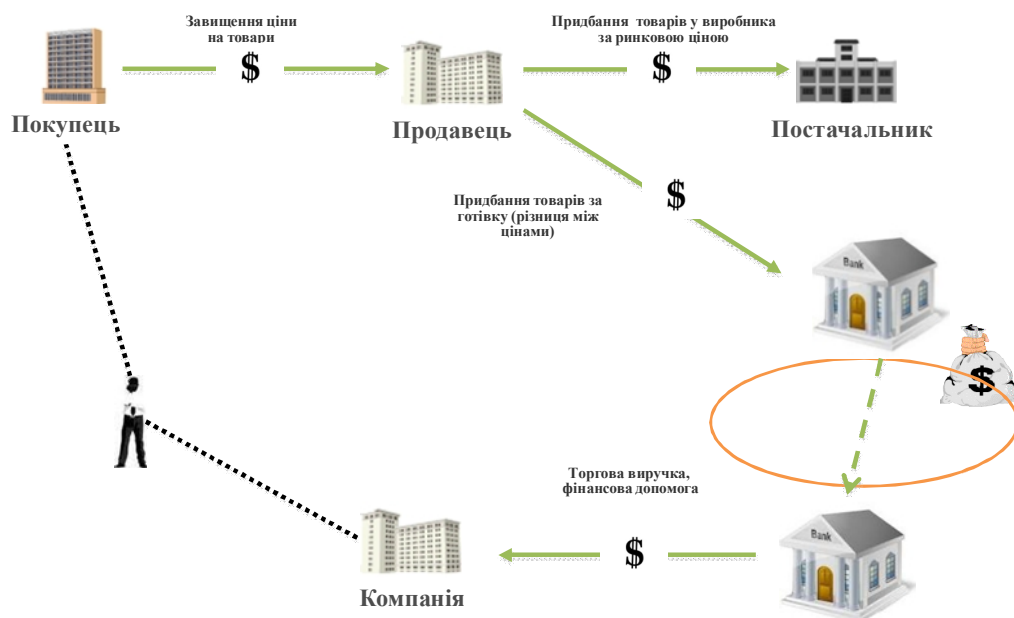
Як вже було зазначено, залежно від типу предикатного злочину визначається або обирається подальший спосіб відмивання злочинних

доходів на наступних стадіях та відповідні фінансові інструменти.

Для реалізації схем відмивання злочинних доходів зазвичай застосовуються так звані операції «розриву ланцюга». Такі операції використовуються з метою маскування слідів незаконного походження доходів шляхом зміни власників коштів, їх фізичного переміщення.

Найбільш розповсюдженим способом «розірвати ланцюг» є операції з готівкою. Вони фактично є «нульовою» (початковою) стадією в процесі відмивання, що передує стадії «розміщення», на якій злочинці намагаються мінімізувати ризики, пов'язані з можливою конфіскацією безготівкових коштів.

“Розрив ланцюга”

Наявність цієї стадії характерна, коли безготівкові кошти переводяться в готівку в процесі розкрадання коштів з бюджету, використання електронних грошей, завищення цін на товари тощо.

Надалі готівкові кошти можуть бути легалізовані за допомогою інших схем або використані для примноження тіньових активів, надання хабарів чиновникам різних рівнів тощо.

Типологія відмивання злочинних доходів з використанням готівки, була предметом дослідження у 2011 році, а тому ми зупинимось лише на нових аспектах таких операцій.

Готівкові кошти, як і в попередні роки, залишаються найбільш популярним інструментом, який використовується в схемах відмивання злочинних доходів.

Основними факторами, які обумовлюють використання готівки є:

- висока ліквідність готівкових коштів;
- відсутність контролю за фізичним переміщенням готівки з боку контролюючих та правоохоронних органів;
- можливість ефективного приховування слідів походження доходів, отриманих з незаконних джерел, та осіб, що отримали (отримують) незаконні доходи.

Слід зазначити, що останнім часом все частіше такі операції проводяться з використанням фізичних осіб. Цьому сприяє декілька факторів:

- відсутність обмежень на розрахунки готівкою між юридичними особами та фізичними особами-громадянами;
- відсутність необхідності реєстрації юридичної особи та, відповідно, необхідності спілкування з органами державної влади.

Окрім того, одним із нових способів переведення коштів у готівку стало придбання за безготівкові кошти скретч-карток з подальшим їх продажем фізичним особам, користувачам телекомунікаційних послуг, за готівку.

Приклад

Групою компаній налагоджено схему руху безготівкових коштів з подальшою «завуальованою» конвертацією їх у готівку шляхом придбання скретч-карток, яка спрямована на приховування джерел походження коштів.

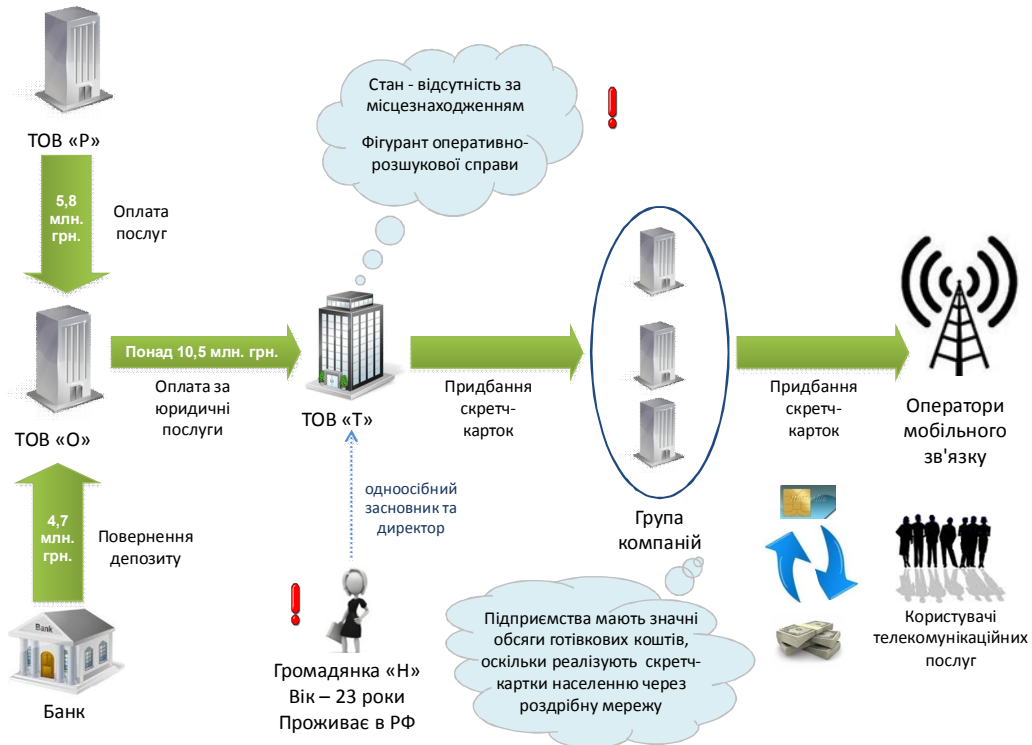
ТОВ «О» отримано 5,8 млн. грн. від ТОВ «Р» у вигляді оплати послуг та 4,7 млн. грн. з власного депозитного рахунку.

В подальшому ТОВ «О» перераховано 10,5 млн. грн. за юридичні послуги на користь ТОВ «Т», яке в свою чергу зазначені кошти перерахувало на користь групи компаній у вигляді оплати за скретч-картки.

Відповідно історії фінансових операцій ТОВ «Т» призначення вхідних платежів не відповідає призначенню вихідних платежів.

Зазначеною групою компаній кошти в подальшому спрямовані на рахунки операторів мобільного зв'язку як оплата скретч-карток, обладнання та ваучерів.

ТОВ «Т» відсутнє за місцезнаходженням, має одноосібний посадово-засновницький склад, а також має податкову заборгованість.

При цьому група компаній, через яку проходять кошти, потенційно має значні обсяги готівки, оскільки реалізує скретч-картки населенню через роздрібну торгівлю.

Приклад

Групою осіб організовано «конвертаційний центр» з метою створення і забезпечення подальшого функціонування схеми незаконної діяльності, сприяння легально діючим суб'єктам господарювання в мінімізації податкових та інших зобов'язань шляхом їх перекладання на фіктивні підприємства тощо.

Громадяни «С», «В» та «Ш» організували виготовлення та підроблення документів, які посвідчуються посадовою особою суб'єкта господарювання, та слугують проведенню господарських операцій та перерахуванню коштів.

Громадяни «С» і «В» спільно з громадянином «Ш» підшуковували осіб та схилили їх за грошову винагороду до вчинення дій по реєстрації суб'єктів господарювання з метою прикриття незаконної діяльності.

Громадянка «Р» виконувала функції головного бухгалтера конвертаційного центру, вела бухгалтерський облік усіх фіктивних підприємств та здійснювала контроль за найманими бухгалтерами.

Для створення ТОВ «Е» залучили громадянина «К» за винагороду 2000 грн, не пояснюючи злочинних намірів, який у приміщенні адвоката підписав документи про створення суб'єкта господарювання, в якому

громадянин «К» був єдиним засновником. За участю громадянина «К» відкрито рахунок у комерційному банку. Подано державному реєстратору документ, що засвідчував внесення громадянином «К» до статутного фонду коштів в сумі 44000 гривень.

У подальшому, адвокатом було виготовлено печатки, проведено реєстрацію суб'єктів господарювання в усіх компетентних органах влади.

Громадянин «К» реально ніяких майнових внесків до статутного фонду не вносив, саме тому надав завідомо неправдиві дані при реєстрації ТОВ «Е». Оплату нотаріальних послуг громадянин «К» не здійснював.

Громадяни «С», «В» та «Ш», не будучи службовими особами та засновниками ТОВ «Е», здійснювали фактичне керівництво діяльністю вказаного підприємства.

Громадянами «С», «В» та «Ш» знято готівку з рахунків фіктивного суб'єкта господарювання, у касах банків та через банкомати, в сумі 15,0 млн. гривень.

Аналогічним чином було залучено громадян «Ф», «О» та «К», які за винагороду від 2000 до 2500 грн. створили фіктивні підприємства ТОВ «Б», ТОВ «Р» та ТОВ «П», що використовувались за аналогічною схемою для переведення безготівкових коштів у готівку.

Приклад

Громадянин «Д» ініціював створення злочинної організації з метою заволодіння коштами й чужим майном шляхом обману й зловживання довірою з наступною легалізацією.

Громадянин «Д» створив товарну біржу та третейський суд, підібрав 6-х осіб, які також увійшли до складу злочинної організації. Чотири з них – громадяни «Т», «Ф», «С» та «Х» – заснували відповідну кількість фіктивних підприємств, які згодом були використанні для незаконного отримання права власності на чуже майно.

Громадяни «Т», «Ф» та «С» за вказівкою громадянина «Д» здобули юридичну освіту та посіли посади суддів в третейському суді при товарній біржі.

Члени злочинної організації підшуковували підприємства, що мали борги і перебували на межі банкрутства. Одночасно створювалася низка фіктивних підприємств під кожного суб'єкта. Співучасники під приводом ознайомлення з майном, заволодівали типовими договорами підприємств-жертв. Після чого, за допомогою технічних засобів вносили в них зміни, про те, що сторони, у випадку виникнення суперечки, мали вирішувати її у третейському суді при товарній біржі. Застереження вносилося так, що воно не виділялося за текстом.

Після підписання документа сторонами - співучасниками підшукувалася причина, по якій можна було пред'явити надуману претензію на майно. Для цього, співучасники уклали між фіктивними підприємствами договори. Потім, одне з фіктивних підприємств беззастережно визнавало претензію іншого, після чого підприємство, що визнало претензію, зверталося в третейський суд при товарній біржі, де один із суддів, підконтрольних співучасникам або судді, що є членами злочинної організації, приймали незаконне рішення на користь злочинної організації без дослідження доказів і без виклику сторони-відповідача.

Згодом, дане рішення направлялося в господарський суд або суд першої інстанції загальної юрисдикції, де видавався наказ про виконання рішення вищевказаного третейського суду.

Після виконання наказу рішення направлялися в державну виконавчу службу, або в бюро технічної інвентаризації, де здійснювалася перереєстрація права власності на об'єкти нерухомості. Так само вживалися заходи для забезпечення позовів.

Діставши права власності на об'єкти нерухомості, співучасники по декілька разів переоформляли їх у власність підконтрольних фіктивних підприємств для того щоб додати вид сумлінності придбання об'єктів нерухомості й у такий спосіб легалізувати доходи, отримані в результаті здійснення шахрайства.

Таким чином, група осіб, заволоділа майном та грошовими коштами значної кількості підприємств різних форм власності на загальну суму 36 млн. гривень.

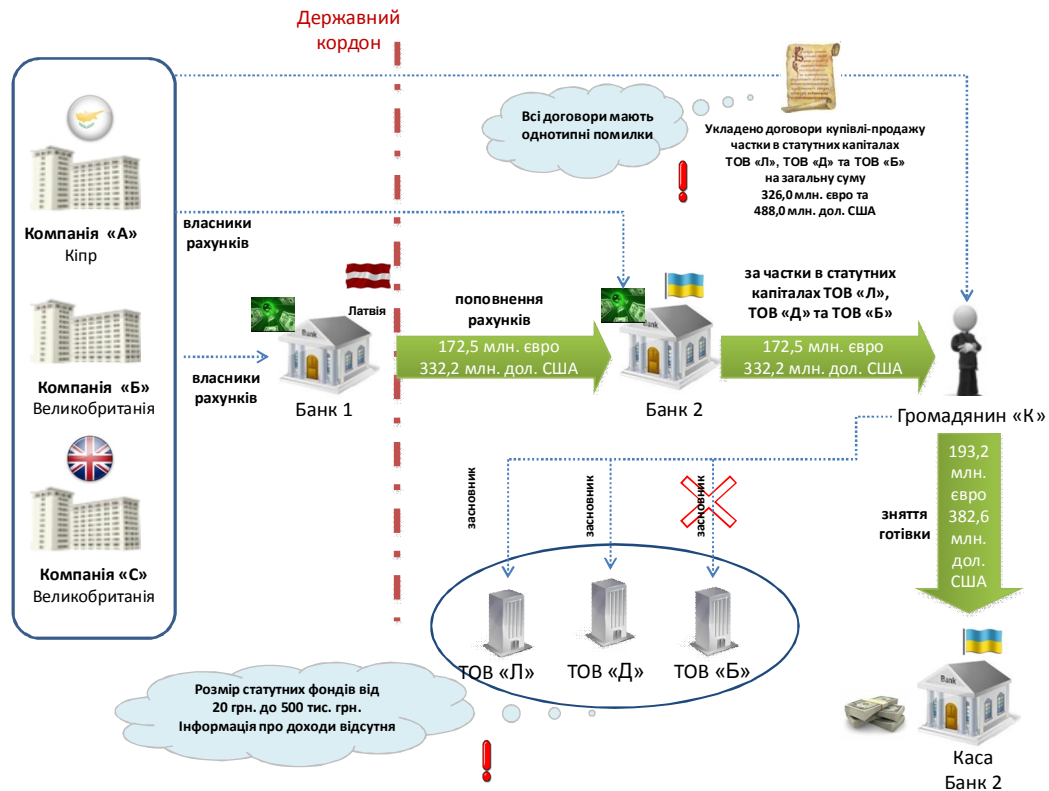
Приклад

Групою компаній налагоджено схему переведення безготівкових коштів, отриманих від нерезидентів, у готівку.

Нерезидентами України компаніями «А», «В» та «С» з рахунків, відкритих в банківській установі Латвії, на власні рахунки відкриті в банківській установі України зараховано кошти в загальній сумі 172,5 млн. євро та 332,2 млн. дол. США у якості поповнення рахунків.

Встановлено, що укладені договори між компаніями-нерезидентами «А», «В» та «С» та громадянином України «К» ідентичні та містили одні й тіж помилки.

В подальшому зазначені кошти були перераховані на рахунок громадянина України «К» у якості оплати частки в статутному капіталі українських підприємств, які містять ознаки «фіктивності».

Громадянин України «К» отримав кошти в сумі 193,2 млн. євро та 382,6 млн. дол. США готівкою в касі відділення банківської установи.

Як і в попередні роки найбільш типовими предикатними злочинами залишаються розкрадання коштів суб'єктів господарювання та державних коштів, а також шахрайство з фінансовими ресурсами.

2.1.1. Розкрадання або привласнення коштів і майна, несанкціоноване списання коштів

На сьогодні розкрадання та привласнення коштів та майна залишаються найбільш поширеними предикатними злочинами по відношенню до відмивання.

Під поняттям привласнення слід розуміти незаконне безоплатне утримання майна, ввіреного особі, або майна, яке перебуває в його віданні на законній підставі. Утримання як спосіб привласнення полягає у невиконанні вимог повернути майно у певний строк і встановленні володіння ним як власним.

Розкрадання можна розподілити на наступні основні види:

- розкрадання, вчинені шляхом вилучення коштів або товарно-матеріальних цінностей і їх привласнення без приховування недостачі;
- приховані розкрадання, зокрема з використанням підроблених облікових документів;

- викрадення неоприбуткованих товарно-матеріальних цінностей, що надходять, шляхом заниження кількісних і якісних показників тощо.

На сьогодні розкрадання досить часто вчиняються з використанням новітніх цифрових технологій для здійснення фіктивних електронних платежів. Розкрадання грошових коштів вказаним способом можуть вчинити наймані працівники певного підприємства, що мають доступ до його банківського рахунку (менеджери, аналітики, програмісти, оператори ЕОМ та інші службові особи, які здійснюють розрахункові операції). Тобто, це досить обмежене коло осіб, але виявити розкрадання і потім довести винність певної особи буває досить важко.

У 2012 році в Україні спостерігається значне зростання кількості кіберзлочинів, основними з яких є:

- несанкціонований доступ до рахунків суб'єктів господарювання шляхом втручання в роботу систем віддаленого доступу до рахунків;
- шахрайство з картковими рахунками фізичних осіб.

Несанкціонований доступ до рахунків суб'єктів господарювання в основному здійснюється шляхом використання викраденого програмного коду, призначеного для доступу до систем дистанційного керування рахунками.

Грошові кошти отримані в результаті кіберзлочинів найчастіше в подальшому знімаються готівкою або використовуються для придбання електронних грошей та товарів через Інтернет.

Зняття готівки в основному проводиться через банкомати з метою уникнення спілкування з працівниками банку.

Індикаторами підозрілості виявлення фінансових операцій зазначеної спрямованості для банківських установ опосередковано можуть бути наступні фактори:

- залучення до проведення операцій осіб молодого віку та/або новостворених підприємств;
- проведення операцій за втраченими документами;
- відкриття рахунку, на який зараховуються кошти внаслідок несанкціонованого списання, незадовго до проведення таких операцій;
- спроби зняти кошти в день їх зарахування;
- намагання клієнта отримати дві або більше банківських карток, що не відповідає суті його діяльності або обороту;
- зарахування коштів на карткові рахунки фізичних осіб з подальшим зняттям через банкомати (в т.ч. інших банків);
- операції не відповідають попереднім операціям клієнта;
- відсутність інформації щодо господарської діяльності клієнта або

було несанкціоновано списано кошти.

Приклад

На рахунок громадянки «Г» від компанії-нерезидента (США) зараховані валютні кошти в сумі 0,99 млн. дол. США (еквівалент 7,9 млн. грн.) у вигляді заробітної плати. Рахунок громадянки «Г» був відкритий за місяць до проведення даної операції.

Банком компанії-нерезидента до українського банку було направлено повідомлення про помилковість переказу та вимогу повернути кошти.

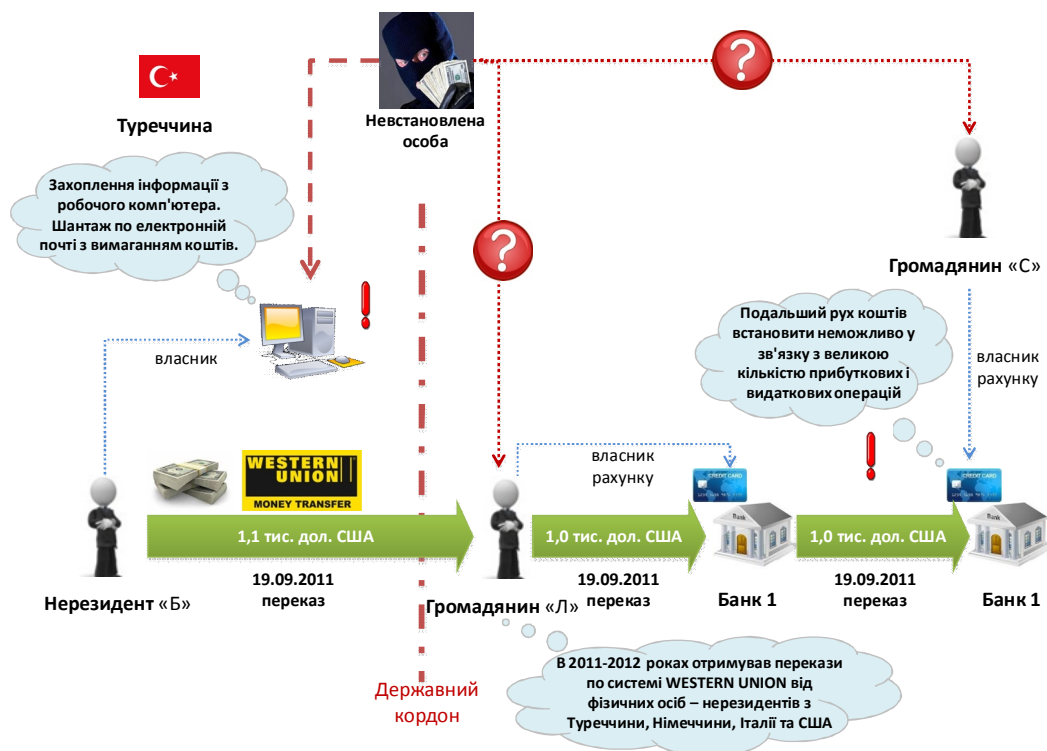
В подальшому було отримано підтвердження від іноземного банку та відповідних компетентних органів США щодо незаконності зазначеного переказу.

Держфінмоніторингом України зупинено проведення видаткових операцій по рахунку громадянки «Г».

Громадянка «Г» мешкає у гуртожитку. Працює офіціанткою у ресторані, її місячний дохід склав близько 3,5 тис. гривень.

Приклад

Невідомою особою було здійснено несанкціонований доступ до комп'ютера громадянина Туреччини «Б» та викрадено ділову інформацію, за яку вимагались грошові кошти.

З метою викупу вкраденої інформації, нерезидентом «Б» здійснено переказ в сумі 1,1 тис. дол. США по системі WESTERN UNION на користь громадянина України «Л». Того ж дня кошти в сумі 1,0 тис. дол. США зараховані на картковий рахунок громадянина «Л», який відкрито у Банку 1, та переказані на картковий рахунок громадянина «С» в тому ж банку.

Також, встановлено, що громадянин «Л» в попередні роки отримував перекази по системі WESTERN UNION від фізичних осіб – нерезидентів з Туреччини, Німеччини, Італії та США.

2.1.2. Господарські злочини у сфері державного управління

Злочини, у сфері державного управління відрізняються особливою суспільною небезпекою. Дане твердження пов'язано не тільки з тим, що їх результатом є розкрадання бюджетних коштів, але також і з тим, що їх активними учасниками, як правило, виступають чиновники різного рангу, тобто особи, наділені владними повноваженнями і покликані стояти на варті державних і суспільних інтересів.

Правопорушення (злочини) у сфері державного управління (розпорядження бюджетними коштами та управління державним майном) можна класифікувати за двома типами:

- дії (бездіяльність), що призвели до недоотримання фінансових ресурсів;

- операції, проведені з порушенням чинного законодавства, що призвели до втрат.

Правопорушення у цій сфері можна класифікувати за такими видами:

- недоотримання фінансових ресурсів – недоотримання (втрата) коштів внаслідок допущення порушень при передачі майна в оренду (користування), реалізації майна та послуг безоплатно чи за заниженими цінами, неповного перерахування до бюджетів належних платежів (надходжень) тощо;
- нецільові витрати державних ресурсів – операції пов'язані з використанням бюджетних коштів, коштів державних цільових фондів, державних цільових коштів, а також податкових пільг та грошових кредитів (позик), отриманих під гарантію Уряду, всупереч їх цільовому призначенню;
- незаконні витрати – операції, проведені з порушенням вимог законодавства, що призвели до втрат;
- недостачі – недостача коштів, активів, товарно-матеріальних цінностей.

Підвищений ризик вчинення незаконних витрат спостерігається при здійсненні наступних операцій:

- 1) виплати заробітної плати, премій, доплат і надбавок у завищених розмірах внаслідок недотримання вимог законодавства; зайві витрати на утримання понаднормативних чи понадштатних одиниць; застосування різного роду махінацій при виплаті заробітної плати через карткові рахунки, тощо;
- 2) зайва оплата за виконані роботи, надані послуги, придбані товари внаслідок завищення вартості чи обсягів;
- 3) оплата робіт чи послуг;
- 4) зайве виділення бюджетних коштів особам, які не мали на це права, або внаслідок завищення відповідних розрахунків для їх отримання.

Зазначені вище правопорушення призводять до схем розкрадання або привласнення бюджетних коштів з основними об'єктами:

- грошові кошти (при проведенні закупівель товарів, робіт та послуг);
- товарно-матеріальні цінності (при їх реалізації (аукціони));
- нерухоме майно (при проведенні приватизаційних процесів та операцій з відчуженням державного або комунального майна).

Потенційно найбільш уразливими сферами державного фінансування, є ті сфери, на які держава виділяє найбільші обсяги коштів. Найбільш уразливими є сфера будівництва, охорони здоров'я, соціального забезпечення, паливно-енергетичного комплексу, житлово-комунального

господарства, агропромислового комплексу.

Найпоширеніші способи розкрадання державних коштів:

- закупівля товарів для потреб державних установ здійснюється за задалегідь обумовленими (як правило, завищеними) цінами;
- закупівля товарів для потреб державних установ здійснюється за допомогою маніпулювання якістю та обсягом закупівель;
- суттєво завищується вартість будівельних матеріалів, наданих послуг з проведення будівельних робіт;
- в акти прийому-передачі робіт, включаються роботи, які насправді не здійснювались;
- переможцями за державними тендерами виступають задалегідь визначені підставні компанії;
- незаконне повернення з бюджету ПДВ;
- шахрайство з позиками і кредитами, наданими іноземними державами та міжнародними фінансовими організаціями, шляхом підробки фінансових документів і звітності;
- покриття за рахунок бюджетних коштів витрат сторонніх юридичних та фізичних осіб;
- розміщення державних коштів (цільові або інвестиційні кредити) на депозит у банку, під відсоток істотно нижче ринкового. За розміщення в цьому банку грошових коштів за заниженою відсотковою ставкою, керівник державної організації отримує від банку «відкат» у вигляді готівкових грошей.

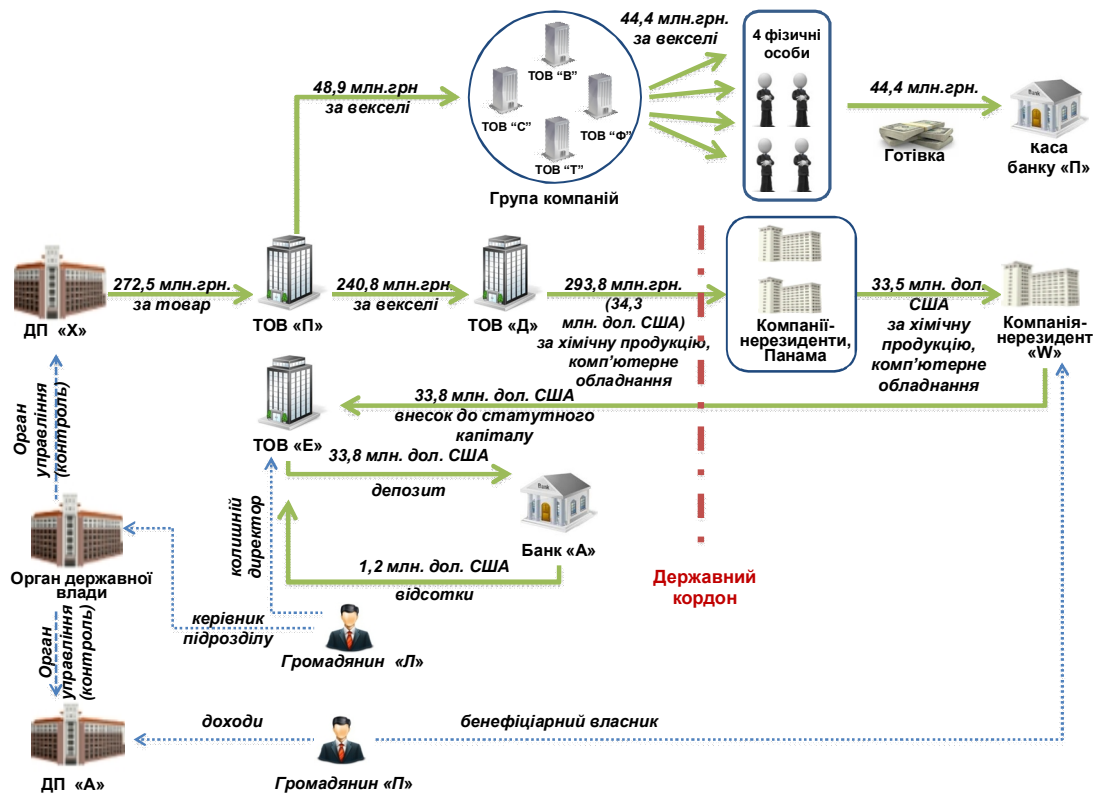
Приклад

Державним підприємством ДП «Х» перераховано кошти ТОВ «П» у сумі 272,5 млн. грн. за товар. ДП «Х» підпорядковано органу державної влади, який в свою чергу є органом управління ДП «Х».

В подальшому ТОВ «П» частину коштів у сумі 48,9 млн. перераховано через ряд фіктивних українських підприємств, з призначенням платежу «за векселі» та конвертовано у готівку 4 фізичними особами.

Кошти у сумі 240,8 млн. грн. ТОВ «П» перераховано на користь ТОВ «Д» за векселі.

ТОВ «Д» кошти у сумі 293,8 млн. грн. конвертовано в іноземну валюту та перераховано за кордон на користь панамських компаній, рахунки яких відкрито у латвійському банку, у сумі 34,3 млн. дол. США у вигляді оплати за хімічну продукцію та комп'ютерне обладнання.

В подальшому кошти у сумі 33,5 млн. дол. США перераховано на рахунок, відкритий у латвійському банку, на користь компанії «W», що зареєстрована в Великобританії, за хімічну продукцію та комп'ютерне обладнання.

Бенефіціарним власником та особою, яка відкривала рахунок у латвійському банку є громадянин «П», який отримував доходи в ДП «А», що підпорядковане органу державної влади.

Встановлено, що кошти у сумі 33,8 млн. дол. США великобританською компанією «W» перераховано українській компанії ТОВ «Е» як внесок до статутного капіталу.

Громадянин «Л» є керівником підрозділу органу державної влади, що здійснює управління ДП «X», та колишнім директором ТОВ «Е», на рахунок якого, в кінцевому результаті, акумульовано кошти державного підприємства.

В подальшому ТОВ «Е», кошти перераховано на два різні депозитні рахунки, через півроку ТОВ «Е» отримано відсотки по депозитному вкладу в сумі 1,2 млн. дол. США.

Як видно з прикладу, правопорушення (злочини) часто супроводжуються корупційною складовою, яка сприяє посиленню невдоволення населення та надає різкий негативний вплив на соціально-економічну обстановку в державі. Крім того вони несуть у собі загрози розвитку сприятливого інвестиційного клімату, стійкості національної

фінансової системи, міжнародній репутації держави, збільшення обсягів грошових коштів в тіньовому обігу.

Під корупцією, розуміється зловживання службовим становищем, надання хабара («відкат»), одержання хабара, зловживання повноваженнями, комерційний підкуп або інше незаконне використання фізичною особою свого посадового становища всупереч законним інтересам суспільства і держави в цілях отримання вигоди у вигляді грошей, цінностей, іншого майна або послуг майнового характеру, інших майнових прав для себе або для третіх осіб або незаконне надання такої вигоди вказаній особі іншими фізичними особами, а також вчинення зазначених діянь, від імені або в інтересах юридичної особи.

Мета корупційних схем це отримання економічної вигоди, яка виражається у матеріальних та нематеріальних активах.

Не менш актуальна проблема підписання посадовими особами державних органів фіктивних актів виконаних робіт. Переважно корупційний злочин скоюється у сфері державних закупівель.

Помітне місце в системі державних закупівель займає діяльність фірм-посередників. Саме ці дрібні постачальники найчастіше є структурами, що реалізують корупційні інтереси окремих службовців. Створюються вони для обслуговування національних компаній або акціонерних товариств зі значною часткою державної участі. Однак на практиці їх діяльність призводить до реалізації товарів і послуг за завищеними цінами або прямим шахрайством та розкраданням державного майна.

Особливої уваги заслуговують злочини, пов'язані з незаконним відшкодуванням податку на додану вартість з державного бюджету.

Усіх платників ПДВ, які беруть участь у схемах штучного формування податкового кредиту, умовно розподілено на чотири категорії за єдиними критеріями відбору, зокрема:

- перша категорія – так звані «вигодонабувачі» (підприємства реального сектору економіки, які користуючись послугами «транзитерів», укладають фіктивні угоди, створюють податковий кредит, і тим самим недоплачують до бюджету значні суми податків);

- друга категорія – так звані «транзитери» (підприємства, що, прикриваючись легальною економічною діяльністю, здійснюють операції з купівлі-продажу або посередницькі послуги без мети отримання економічних вигод, оскільки фактично не мають необхідних виробничих потужностей, складських приміщень, персоналу тощо);

- третя категорія – так звані «податкові ями» (підприємства, що зазвичай діють через посередників і закриваються в надзвичайно короткі строки, функцією яких є накопичення усіх податкових зобов'язань «вигодонабувачів» і «транзитерів»);

- четверта категорія – всі інші підприємства (платники, не віднесені до перших трьох категорій).

Особливу роль у таких схемах відіграють «транзитери», оскільки це реально діючі підприємства, що займаються різними видами діяльності, зазвичай мають одного працівника – директора і бухгалтера в одній особі та отримують доходи на рівні витрат, тобто при великих обсягах у бюджет нічого не сплачують. Багато виявлених «транзитерів» зареєстровані за однією адресою та ще й на одних і тих самих осіб. Трапляються фірми, які перекуплені в інших суб'єктів господарювання. Часто «транзитери» прикриваються паралельною легальною діяльністю. Зазвичай за ними «стоїть» один власник. Відповідно кожний власник має одночасно по п'ять-десять «транзитерів».

«Сплячими» вважаються підприємства, які протягом тривалого часу показують повну відсутність господарської діяльності, а потім «раптом прокидаються», декларуючи фантастичну господарську активність з мільйонними оборотами. З вищезазначеної інформації можна уже помітити деякі критерії віднесення платників до тієї чи іншої категорії. Основними критеріями для зарахування до групи «ризикових» підприємств служать такі показники, як кількість працівників, розмір статутного фонду, величина різниці між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом, балансова вартість основних фондів тощо.

Приклад

Групою осіб у рамках договору комісії передано двом приватним підприємствам промислове обладнання, включивши його вартість до складу витрат. Таким чином, сформувався податковий кредит з ПДВ у розмірі 30 млн. грн, який було відображено в податковій звітності і заявлено до відшкодування з державного бюджету.

При перевірці обладнання не виявлено порушень і сума відшкодування надійшла на рахунок підприємства. Однак, проведене судово-бухгалтерське дослідження встановило незаконність фінансово-господарської операції та підробку податкової звітності. Незаконність отримання 30 млн. грн. засвідчили і документи, вилучені під час обшуків підприємств.

Додатково, зазначеними особами було підготовлено документацію на отримання бюджетного відшкодування з ПДВ на суму понад 100 млн. грн.

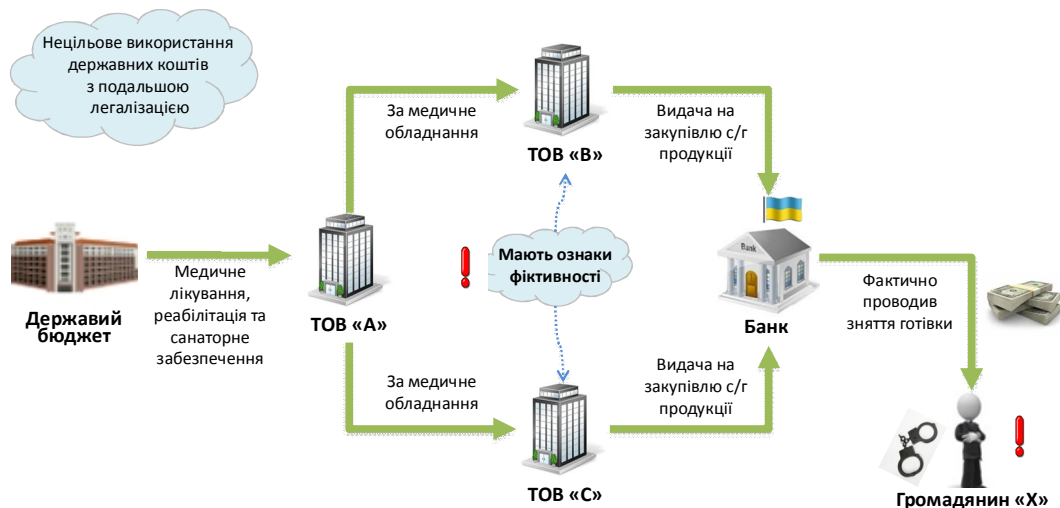
Працівниками Державної податкової служби вилучено також 40 печаток підприємств різних форм власності, що використовувалися для фальсифікації документів.

Найбільш популярною схемою незаконного відшкодування ПДВ є проведення безтоварних операцій через фіктивні підприємства за підробленою фінансово-господарською документацією.

Загалом процес розкрадання державних коштів є первісним етапом відмивання незаконно отриманих доходів на «нульовій стадії». Однак на відміну від традиційного етапу розміщення злочинних доходів, кошти, як правило, вже розміщені в легальній системі. Таким чином, часто спостерігається зворотний процес, коли викрадені грошові кошти виводяться з безготівкового обігу в готівковий обіг.

Приклад

З Державного бюджету, було перераховано 1 платежем бюджетні кошти, на користь ТОВ «А», з призначенням платежу – «Медичне лікування, реабілітація та санаторне забезпечення».

З рахунку ТОВ «А», основну частину бюджетних коштів були перераховані 4 платежами на рахунки ТОВ «В» та ТОВ «С».

Наступного робочого дня, з рахунків ТОВ «В» та ТОВ «С», бюджетні кошти були зняті готівкою, однією фізичною особою «Х», для закупівлі сільськогосподарської продукції.

Рахунок ТОВ «А», був відкритий за день до отримання бюджетних коштів.

Всі операції по переведенню бюджетних коштів у готівку, були виконані

за 3 дні.

Основні види діяльності ТОВ «А», ТОВ «В» та ТОВ «С» не відповідають спрямованості проведених фінансових операцій та не мають нічого спільного з медичним обладнанням, ліками та сільським господарством.

ТОВ «В» та ТОВ «С» мають ознаки фіктивності, оскільки відсутні за місцезнаходженням, та мають одноосібний засновницький склад, не декларують валових доходів.

Громадянин «Х», який проводив зняття готівкових коштів, перебував у розшуку в зв'язку з порушенням стосовно нього кримінальної справи за ч.2 ст.125 Кримінального кодексу України «Умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності», та був затриманий.

ТОВ «В» та ТОВ «С», раніше були задіяні у схемах роботи конвертаційних центрів.

Звичайно, не у всіх випадках викрадені державні кошти переводяться тільки в готівкові гроші. Вони також можуть бути переведені безготівковим шляхом за кордон через підготовлені заздалегідь «коридори», або використані для придбання цінних паперів. Проте практика проведення фінансових розслідувань свідчить про те, що викрадені у держави кошти, як правило, переводяться в готівку, з метою приховування паперового сліду від скоєного злочину, виведення грошових коштів в «тіньовий» оборот.

Безумовно, для того щоб легалізувати (відмити) викрадені державні кошти, злочинці використовують різні способи, механізми, фінансові інструменти.

Можна виділити ряд найбільш поширених типологічних схем відмивання доходів, одержаних у результаті розкрадання бюджетних коштів:

1. Легалізація злочинного доходу, отриманого в результаті розкрадання державних коштів за допомогою переказу грошових коштів через «ланцюг» посередників на рахунки юридичних і фізичних осіб з подальшим зняттям готівкою, надання фінансової допомоги.

2. Легалізація злочинного доходу, отриманого в результаті розкрадання державних коштів шляхом переказу грошових коштів на рахунки офшорних компаній та фізичних осіб за кордоном.

3. Легалізація отриманого в результаті розкрадання державних коштів шляхом переказу грошових коштів на депозитний рахунок, погашення кредитних договорів, як внесок до статутного капіталу підконтрольних підприємств, придбання рухомого та нерухомого майна та ін.

2.1.3. Злочини у сфері фінансово-кредитних відносин

Однією з розповсюджених проблем в Україні є розкрадання коштів банківських установ, страхових компаній та інших фінансових установ, які здійснюють залучення та запозичення коштів юридичних та фізичних осіб.

У кредитно-фінансовій сфері має місце:

- залучення з метою розкрадання кредитів з використанням підробленої засновницької та бухгалтерської документації, гарантійних листів, заставних та страхових документів;
- привласнення грошових коштів, набутих за підробленими банківськими документами та цінними паперами: розрахунковими чеками, меморіальними ордерами, векселями, депозитними сертифікатами;
- переведення та привласнення грошових коштів із застосуванням банківських комп'ютерних мереж.

Шахрайство з кредитними ресурсами в основному може здійснюватись наступними способами:

- використання підставних осіб для отримання кредитних коштів;
- підробка документів (паспортів, довідок про доходи, фінансової звітності компанії тощо);
- залучення до схеми представника банківської установи, який приймає участь у видачі кредиту.

Приклад

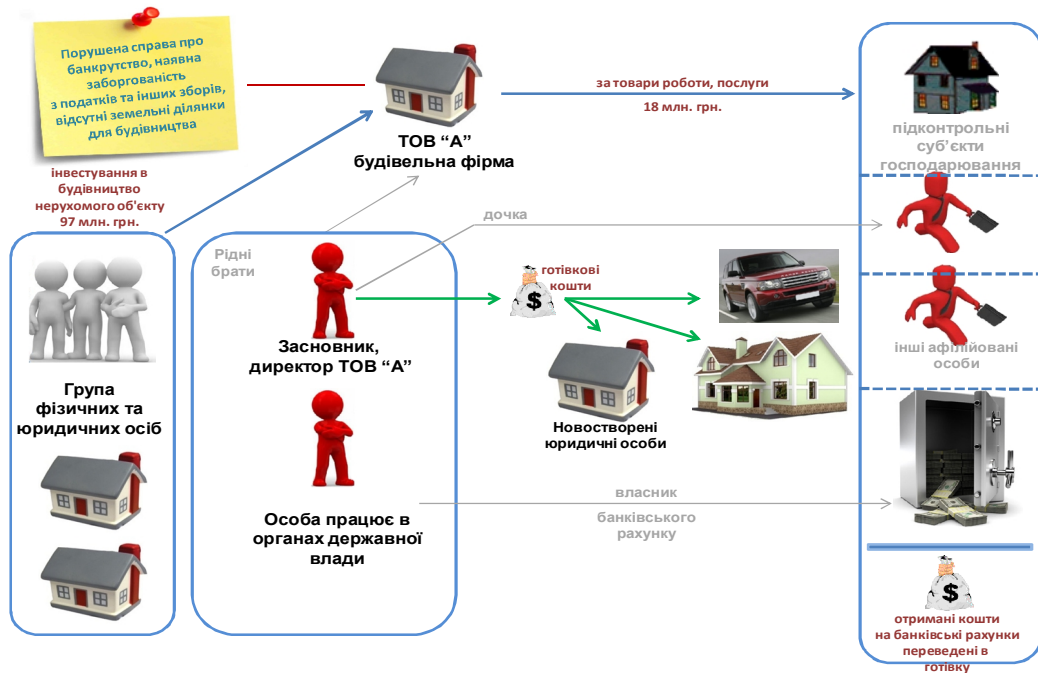
Громадянка «Ч» уклала з банківською установою «О» договір про іпотечний кредит на отримання грошових коштів в сумі 125 тис. доларів США для придбання житлового будинку та земельної ділянки. Громадянка «Ч» та її чоловік, з метою заволодіння грошовими коштами банківської установи, при оформленні договору про іпотечний кредит надали підроблену довідку про доходи громадянки «Ч», в якій містилися неправдиві відомості щодо місця роботи та заробітної плати.

Реальна вартість будинку та земельної ділянки для придбання яких укладався договір про іпотечний кредит, становить 70,0 тис. доларів США. З отриманих кредитних коштів громадянка «Ч» провела повний розрахунок за придбаний житловий будинок та земельну ділянку в сумі 70,0 тис. доларів США. Інші 55,0 тис. доларів США, для будівництва сауни з метою подальшої здачі її в користування в комерційних цілях.

Зобов'язання по кредиту перед банківською установою не погашені.

Приклад

На банківські рахунки будівельної фірми ТОВ «А» надходили кошти у якості інвестування в будівництво нерухомого майна від групи фізичних та юридичних осіб. Загальна сума таких інвестицій становила понад 97,0 млн. грн.

У подальшому кошти частково перераховані ТОВ «А» у сумі 18,0 млн. грн. на підконтрольних суб'єктів господарювання та інших афілійованих осіб. Однією з афілійованих осіб була дочка засновника та директора ТОВ «А».

ТОВ «А» не мало земельних ділянок для будівництва, має заборгованість з податків та інших зборів перед бюджетами. Відносно ТОВ «А» порушено справу про банкрутство. Будівництво об'єктів нерухомості не здійснюється.

Засновник та директор ТОВ «А» здійснював фінансові операції, які не відповідають задекларованим доходам, зокрема: придбано автомобіль бізнес-класу, елітну нерухомість та здійснювалось внесення коштів в статутні фонди новостворених юридичних осіб.

Приклад

Групою осіб створено кредитну спілку «К» з ознаками «фінансової піраміди».

Службовими особами кредитної спілки «К» та іншою групою осіб тривалий час складались фіктивні протоколи засідань кредитного комітету, кредитні договори, видаткові касові ордери, квитанції до

прибуткового касового ордеру на цивільний внесок, вступні та обов'язкові пайові внески, заяви на одержання кредиту та заяви на цивільний внесок на ім'я 76 громадян.

Проте, як встановлено зазначені громадяни кредити не отримували та відповідні документи не підписували.

Таким чином, службові особи кредитної спілки «К» та група інших громадян заволоділи коштами членів кредитної спілки «К» на загальну суму понад 7,0 млн. грн.

Частина коштів використана у подальшому з метою їх легалізації у фінансово-господарській діяльності інших суб'єктів підприємництва.

Приклад

На рахунки Корпорації «А» від великої кількості фізичних осіб надійшли кошти в якості оплати за нерухоме майно. Загальна сума отриманих коштів становила понад 62,0 млн.грн.

В подальшому кошти у сумі 10,0 млн. грн. перераховані на рахунки трьох фізичних осіб, з призначенням платежу – «оплата забезпечувального завдатку». Ці три фізичні особи є афільованими з керівництвом Корпорації «А».

Банківські рахунки осіб відкриті в одній банківській установі та управління ними здійснює одна довірена особа. З метою маскування подальшого використання отриманих коштів, понад 9,0 млн. грн. знято

готівкою через касу банківської установи довіреною особою.

Готівкові кошти було вкладено в нові житлові комплекси.

2.2. Розміщення

Розміщення - перетворення злочинно отриманих доходів (насамперед готівки) у ліквідні активи у формі валюти, цінних паперів, нерухомості й т.п., а також їх фізичне переміщення дійсних джерел походження (часто за межі країни). Може реалізовуватися шляхом депонування коштів у банках або розміщення активів в інших типах фінансових установ.

На зазначеному етапі широко використовуються такі традиційні кредитно-фінансові установи як банки, інвестиційні, страхові та фондові компанії, кредитні спілки тощо. Крім того, розміщення може здійснюватися через установи нефінансового сектору (бари, ресторани, готелі, комісійні, ремонтні установи, антикварні та ювелірні магазини, гральні заклади, будівельні фірми тощо).

Етап розміщення значних сум готівки є найбільш „слабким” ланцюгом в процесі відмивання коштів, оскільки отримані кошти найлегше виявити саме на цьому етапі. Саме з цього часу вони можуть потрапити в поле зору правоохоронних органів та є максимально вразливими при перевірці їх походження.

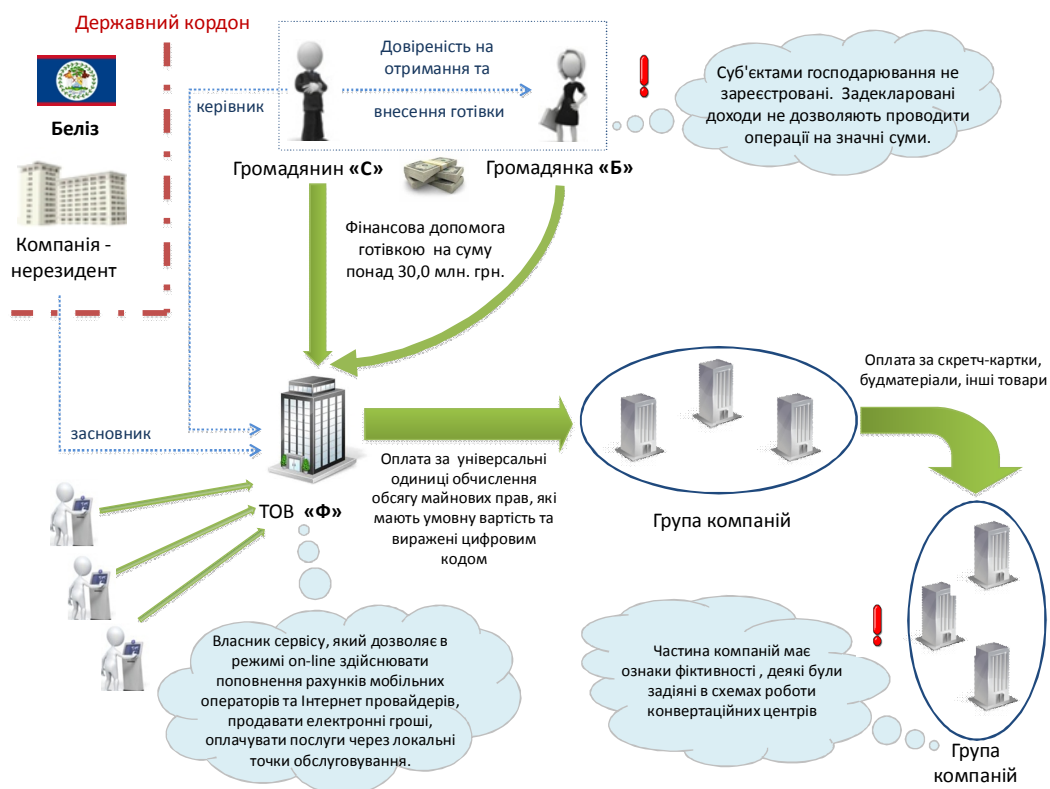
Сучасним способом розміщення у формі готівки є використання мобільних терміналів, систем телекомунікаційного зв'язку, а також систем інтернет-платежів.

Приклад

ТОВ «Ф» є власником сервісу, який дозволяє в режимі on-line здійснювати поповнення рахунків мобільних операторів та Інтернет провайдерів, продавати електронні гроші, оплачувати послуги через локальні точки обслуговування. Засновником ТОВ «Ф» є белізька компанія.

Керівником ТОВ «Ф» – громадянином «С» та його довіреною особою внесено готівкою фінансову допомогу на рахунок ТОВ «Ф» в сумі понад 30,0 млн. грн. Зазначені особи не зареєстровані, як суб'єкти господарювання та не декларували доходи, які б дозволяли проводити операції в таких сумах.

ТОВ «Ф» отримані кошти перераховано на рахунки групи компаній у вигляді оплати за універсальні одиниці обчислення обсягу майнових прав, які мають умовну вартість та виражені цифровим кодом.

В подальшому кошти були спрямовані на користь іншої групи компанії як оплата за скретч-картки, будівельні матеріали та інші товари. Частина компаній – одержувачів коштів має ознаки фіктивності, деякі були задіяні в схемах роботи конвертаційних центрів.

Приклад

Фізичною особою, яка обіймає керівну посаду в державному органі та має відношення до видачі дозвільних документів суб'єктам господарювання, здійснювались фінансові операції на суму понад 4,0 млн. грн.

Проте, сума проведених фізичною особою фінансових операцій не відповідала сумі офіційно задекларованих нею доходів.

Також було встановлено, що відносно даної фізичної особи було порушено кримінальну справу за ознаками складу злочину, передбаченого статтею 368 Кримінального кодексу України «одержання хабара».

За рахунок зазначених вище коштів фізичною особою погашено раніше взятий банківський кредит, розміщено низку депозитів в банківських установах, придбано золото у вигляді банківського металу.

Крім того, даною особою придбано новий елітний автомобіль марки BMW X6 за 100,0 тис. дол. США.

Таким чином, незаконно одержані доходи було легалізовано фізичною особою шляхом погашення зобов'язань за банківськими кредитами, які було витрачено на власні потреби, зокрема придбання дорогоцінних металів, та купівлі елітного автомобілю.

Приклад

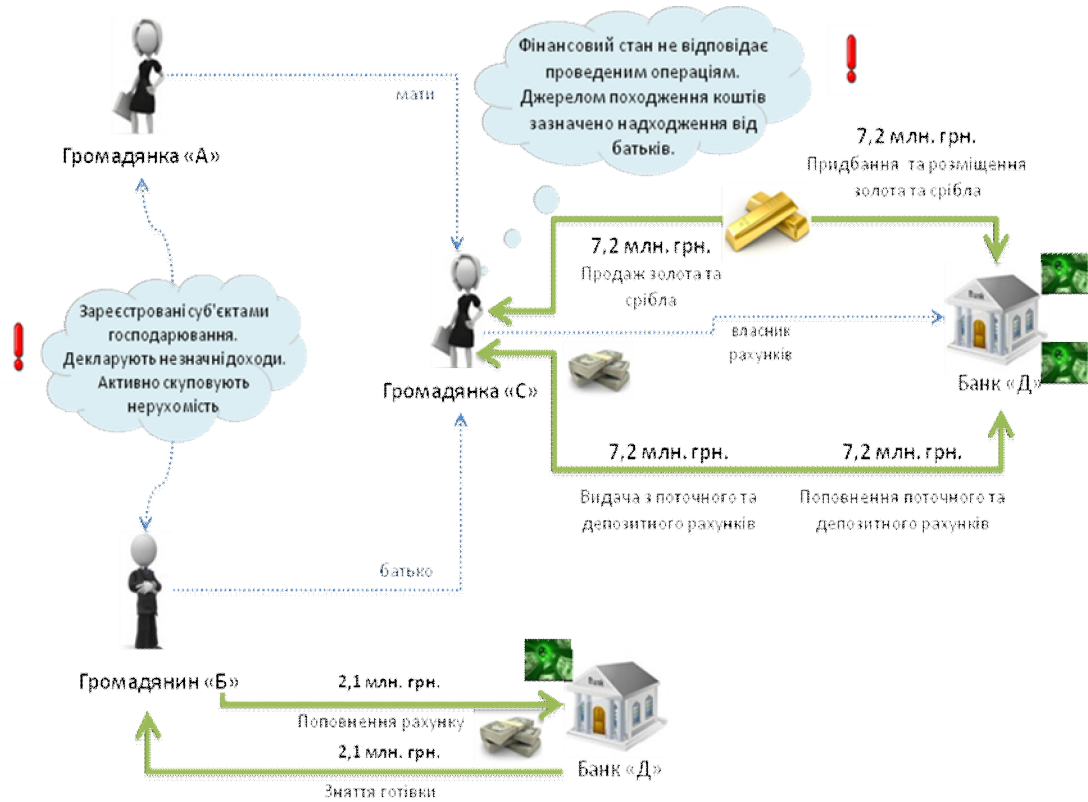
Громадянкою «С» придбано за готівку та внесено на рахунки у банківських металах у банку «Д» 495,6 тройських унцій золота (6,7 млн. грн.) та 1 454,1 тройських унцій срібла (0,5 млн. грн.).

Через деякий час громадянкою «С» з рахунків у банківських металах списано 495,6 тройських унцій золота, 1 454,1 тройських унцій срібла та отримано готівкою 7,2 млн. грн.

В подальшому кошти в сумі 7,2 млн. грн. періодично вносились на поточні та депозитні рахунки у банку «Д», з подальшим зняттям готівкою.

Джерелом походження коштів, спрямованих на купівлю дорогоцінних металів, громадянкою «С» зазначено надходження від батьків.

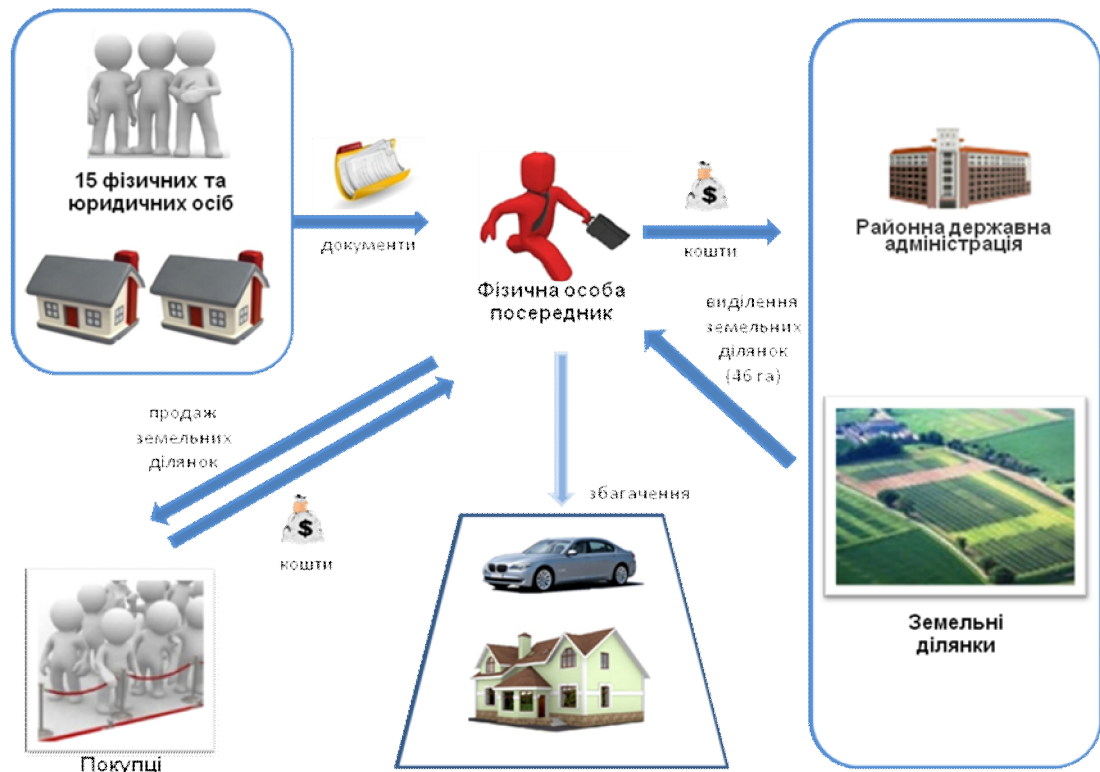
Батьки громадянки «С» зареєстровані, як суб'єктами господарювання та декларують незначні доходи. При цьому вони активно скуповують нерухомість (квартири, нежитлові приміщення, земельні ділянки).

Водночас, за наявною інформацією доходів від продажу майна та нерухомості батьки громадянки «С» не отримували.

Приклад

Фізична особа за грошову винагороду забезпечила отримання копій документів 15-ти громадян України.

У подальшому фізична особа-посередник використовуючи копії документів цих осіб та їх право на безоплатне одержання земельних ділянок від держави, забезпечила виготовлення через відповідне товариство державних актів на земельні ділянки.

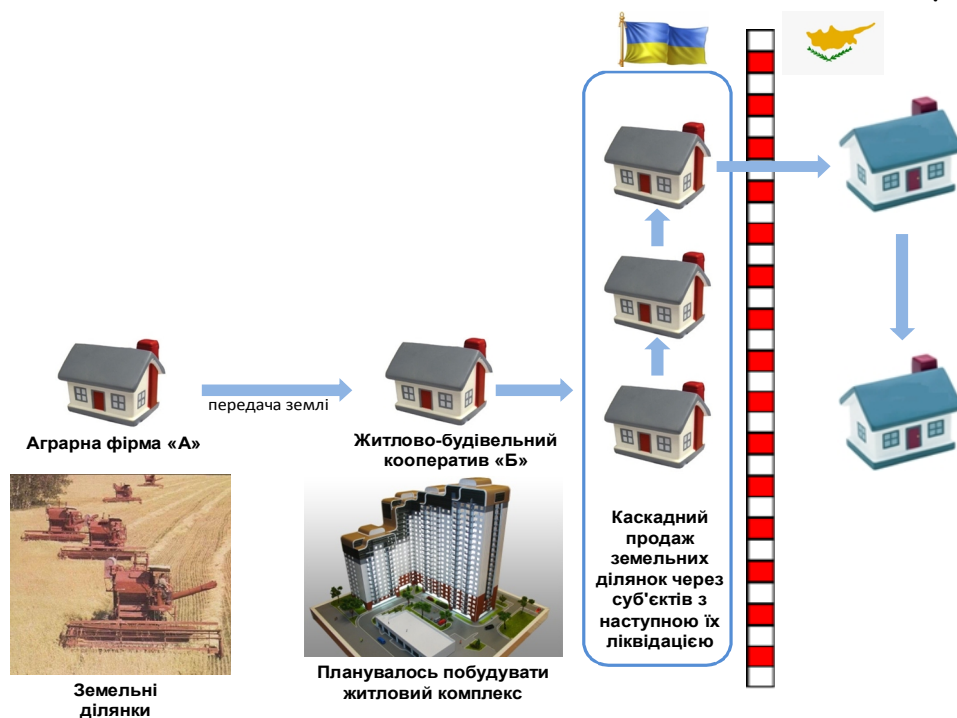
Розпорядженням однієї з районних державних адміністрацій було затверджено проекти відведення із землеустрою земельних ділянок у приватну власність 15-ти громадянам України в межах території сільської ради. Загальний обсяг виділених земельних ділянок становив 46 га.

В подальшому з метою легалізації права власності на земельні ділянки без відома зазначених громадян передано права власності за актами дарування стороннім особам.

Приклад

Керівництвом аграрної фірми «А» з метою будівництва містечка на землях сільськогосподарського призначення, всупереч наявності мораторію Верховної Ради України на продаж землі, прийнято рішення про реорганізацію фірми та передачу земельної ділянки у розмірі 1,5 тис. га на користь Житлово-будівельного кооперативу «Б».

Враховуючи необхідність придання законності факту передачі земельних ділянок та зміни призначення земельної ділянки, Житлово-будівельний кооператив «Б» направив відповідне звернення до міської державної адміністрації про видачу необхідних документів.

Міська державна адміністрація відмовила в наданні необхідних

документів, проте не зазначила на наявність мораторію Верховної Ради України на продаж землі.

В подальшому використовуючи судову владу Житлово-будівельний кооператив «Б» отримав рішення суду, яким зобов'язано Міську державну адміністрацію видати необхідні документи, в т.ч. із заміною призначення земельних ділянок.

Також, існують безліч різноманітних схем, які пов'язані з заволодінням злочинцями чужим нерухомим майном (придбанням права на нерухоме майно) шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство).

Особливу увагу необхідно приділяти випадкам відчуження прав на нерухоме майно, яке пов'язане з державними підприємствами.

З метою отримання вигоди в подальшому нерухоме майно продається, а кошти використовуються для власних потреб злочинців, тобто, відбувається легалізація коштів, здобутих злочинним шляхом.

2.3. Розшарування

Розшарування – трансформація злочинно набутих доходів у різноманітні активи і їх подальше розпорощення з метою маскуванню реальних джерел походження капіталів.

Ця стадія може включати такі операції, як переказ депонованої готівки та її переведення в інші фінансові інструменти (цінні папери, дорожні чеки тощо), поштові перекази, електронні платежі через Інтернет, інвестиції в нерухомість та легальний бізнес (особливо в сферу туризму та відпочинку), перепродаж товарів високої цінності та фінансових інструментів.

Використання зазначених методів істотно спрощується з огляду на існування в ряді зарубіжних країн банків, які не зацікавлені у наданні правоохоронним органам інформації про своїх клієнтів. В деяких країнах дозволено не реагувати на запити про стан рахунків своїх клієнтів, за виключенням наявності звинувачення у відмиванні. Передусім це стосується офшорного бізнесу, який на сьогодні вважається одним із найбільш прибуткових.

Так, для проведення операцій можуть використовуватися підставні особи, втрачені або підроблені паспорти, інші документи, які приховують реальні джерела, власників та місця розташування незаконно отриманих доходів.

На практиці, фази відмивання накладаються одна на одну. Тому способи розшарування кримінальних капіталів аналогічні тим, що використовуються й для їх розміщення. У випадку, якщо розміщення великих сум пройшло непомітно, викриття подальших дій з відмивання коштів практично

унеможливлюється.

Також, типовим інструментом, який використовується при розшаруванні, є підставні компанії, зареєстровані в офшорних зонах.

Фінансові операції з ознаками відмивання виявити вкрай складно завдяки використанню численних договорів прикриття та гранично малого строку діяльності підставних фірм.

Останнє тісно пов'язане з однією із найбільш актуальних проблем економіки – виведення капіталу за кордон, а також введення коштів з-за кордону з подальшим обготівкуванням з метою розвитку ланцюга.

Операції з виведення капіталу нагадують принцип «розриву ланцюга», коли подальше відстеження руху коштів обмежується можливостями правоохоронних органів однієї країни. Процес виведення капіталу може бути пов'язаний як з уникненням оподаткування отриманих легальних доходів, так і приховуванням злочинних доходів.

Для виведення капіталу використовуються такі методи:

- оплата за фіктивними імпортними контрактами;
- переказ коштів за договорами перестрахування;
- повернення іноземних інвестицій та/або кредитів;
- виплати дивідендів за іноземними інвестиціями або процентних платежів за іноземними кредитами.

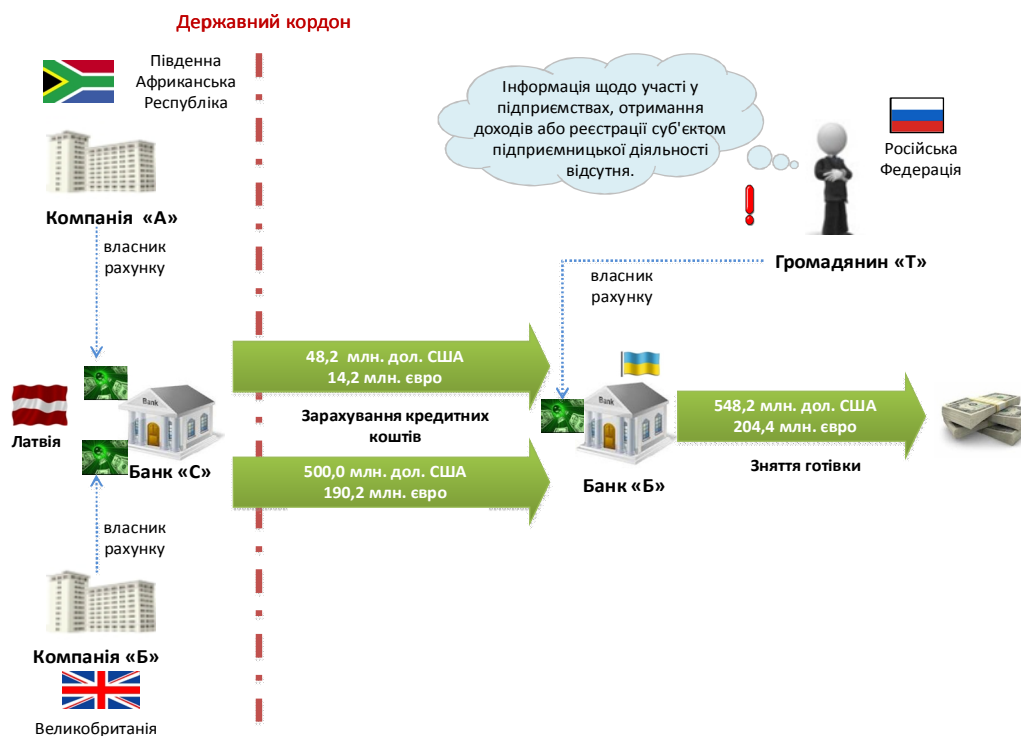
В подальшому, повернення капіталів здійснюється під виглядом надання нерезидентами кредитів, здійснення іноземних інвестицій в Україну, внесків до статутних капіталів вітчизняних суб'єктів господарювання.

Приклад

Компаніями-нерезидентами «А» (ПАР) та «Б» (Великобританія) з відкритих в банківській установі Латвії рахунків перераховано 548,2 млн. дол. США та 204,4 млн. євро на рахунок громадянина «Г» (Російська Федерація) в українському банку «В». Кошти перераховувані у якості кредитів.

В подальшому громадянином «Г» зазначені кошти в повному обсязі були зняті з рахунку готівкою через касу банку «Б».

Інформація щодо участі громадянина «Г» у підприємствах, отримання доходів або реєстрації, як суб'єкта підприємницької діяльності в Україні та Російській Федерації відсутня.

Представником компанії-нерезидента «А» є особа, яка значиться керівником понад 300 компаній Південної Африканської Республіки.

Приклад

Групою фізичних осіб створено розгалужену схему, до якої входить мережа підконтрольних суб'єктів господарювання, як українських, так і іноземних, діяльність яких, спрямована на незаконне виведення коштів за кордон, а також з проведенням діяльності, пов'язаної з наданням послуг з переведення безготівкових коштів у готівку.

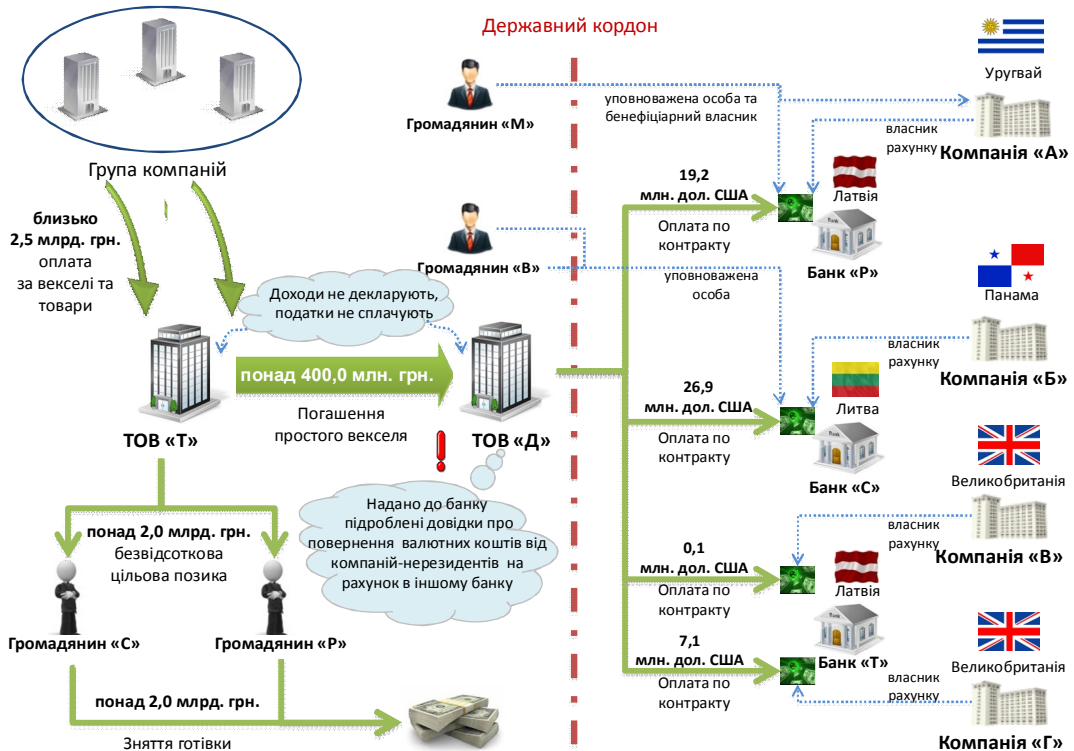
Групою компаній перераховано на користь ТОВ «Т» близько 2,5 млрд. грн. у якості оплати за векселі та товари.

В подальшому, ТОВ «Т» частину отриманих коштів (понад 2,0 млрд. грн.) перераховано на користь громадян «С» та «Р» у якості безвідсоткової цільової позики. Зазначені кошти в повному обсязі зняті ними готівкою через касу банку. Громадяни «С» та «Р» не є посадовими особами підприємств, доходи не декларували.

Решта коштів (понад 400,0 млн. грн.) перераховані ТОВ «Т» на користь ТОВ «Д» у якості погашення простого векселя.

ТОВ «Д» отримані кошти були конвертовані у валюту та перераховані за кордон на рахунки чотирьох компаній-нерезидентів, відкритих у литовських та латвійських банках, як оплата по контрактах.

Уповноваженими особами по рахунках компаній-нерезидентів «А» та «Б» є громадяни України «М» та «В».

З метою зняття зовнішньоекономічних операцій з валютного контролю ТОВ «Д» надано до банку підроблені довідки про повернення валютних коштів від компаній-нерезидентів на рахунок в іншому банку.

ТОВ «Т» та ТОВ «Д» доходи не декларували та податки не сплачували.

2.4. Інтеграція

Заключним етапом процесу відмивання злочинних доходів є інтеграція таких доходів у фінансову систему країни та надання легального виду злочинно набутим коштам.

На цій стадії кошти отримують легальне джерело походження та інвестуються в легальну економіку, щоб у правоохоронних органів не виникло підозр стосовно законності їх походження.

Діяльність з відмивання злочинних доходів на практиці не обов'язково включає всі перераховані етапи, а може завершитися на першому або другому етапі. Часто зв'язок між етапами настільки тісний, що розмежувати їх неможливо.

На відміну від більшості країн, в Україні при легалізації брудних капіталів злочинці віддають перевагу зберіганню їх в найбільш ліквідній формі. У більшості схем відмивання з метою уникнення капітальних втрат в процесі легалізації використовуються механізми переведення грошей з безготівкової форми в готівкову.

При застосуванні простіших форм відмивання, розглянуті вище етапи

можуть зливатися. На практиці, прості схеми легалізації незаконно отриманих доходів часто використовуються в комплексі, являючи собою більш складні, заплутані багатоланцюгові операції.

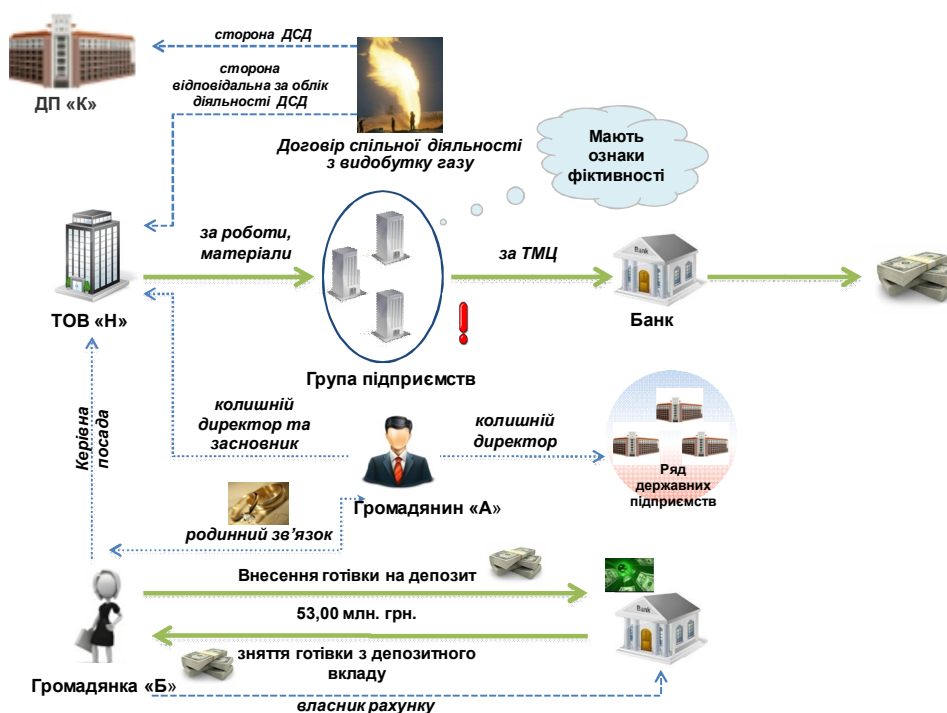
Кошти, отримані злочинним шляхом можуть бути інтегровані у фінансову систему під виглядом легальних операцій, зокрема шляхом:

- внесення коштів до статутних капіталів суб'єктів господарювання або фінансової допомоги на рахунки суб'єктів господарювання;
- одержання коштів під заставу розміщених депозитів;
- продаж депозитних сертифікатів, емітованих на депозити, розміщені на попередньому етапі;
- отримання коштів на рахунки обліку заборгованості за банківськими кредитами суб'єктам господарювання або погашення комерційних кредитів.

Нижче наведено приклади розслідувань, пов'язаних з відмиванням злочинних доходів шляхом використання готівки.

Приклад

Громадянкою «Б» проведено операції по внесенню власних заощаджень сім'ї на депозитний рахунок коштів у сумі 53,0 млн. грн.

Загальна сума доходів, офіційно отриманих фізичними особами, які є членами родини вкладниці, у 47 разів нижча в порівнянні з сумою депозитних

вкладень.

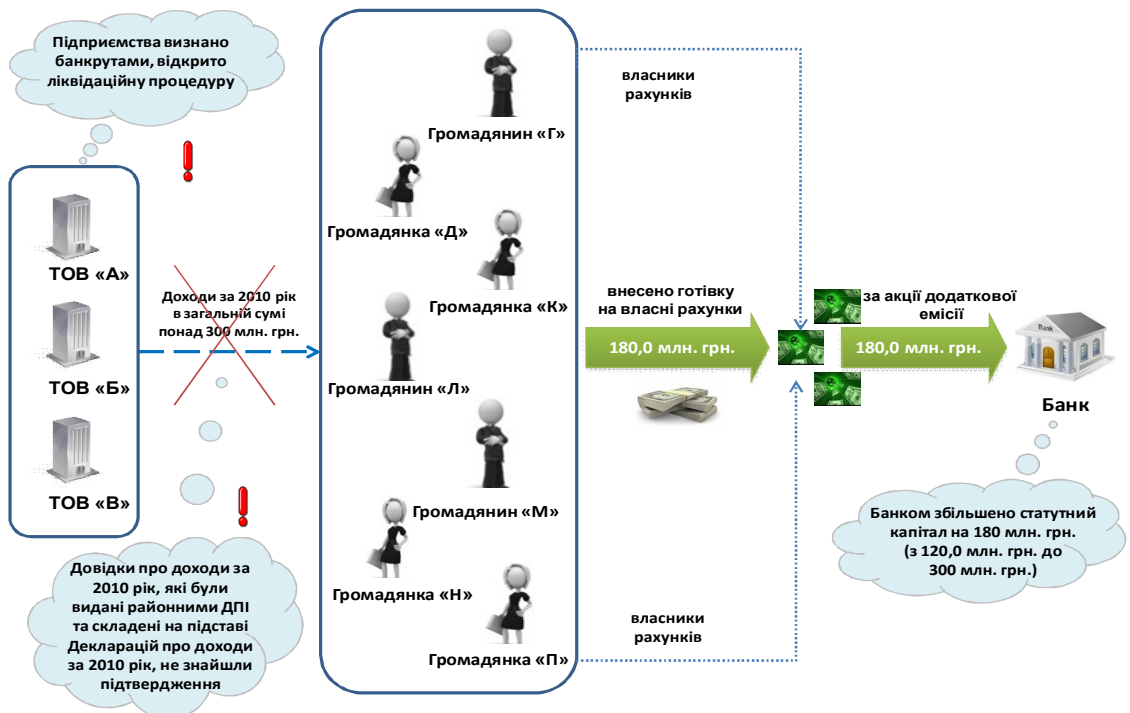
Після закінчення терміну дії депозитного договору, громадянкою «Б» кошти отримано готівкою через касу банку.

Громадянка «Б» займає керівну посаду в юридичній особі ТОВ «Н», яке раніше було задіяне в схемах розкрадання бюджетних коштів та переведенні безготівкових коштів у готівку.

Член родини громадянки «Б», громадянин «А» був керівником трьох державних підприємств, а також займав керівну посаду в ТОВ «Н».

Приклад

Громадянами України внесено готівкою кошти в загальній сумі 180,0 млн. грн. на власні рахунки, які в подальшому, того ж дня були перераховані на користь банківської установи у якості оплати за акції додаткової емісії, здійсненої цією банківською установою, що тим самим збільшила свій статутний капітал з 120,0 млн. грн. до 300,0 млн. гривень.

В якості підтвердження фінансового стану громадянами було надано банківській установі Довідки про доходи, що були складені на підставі Декларацій про доходи.

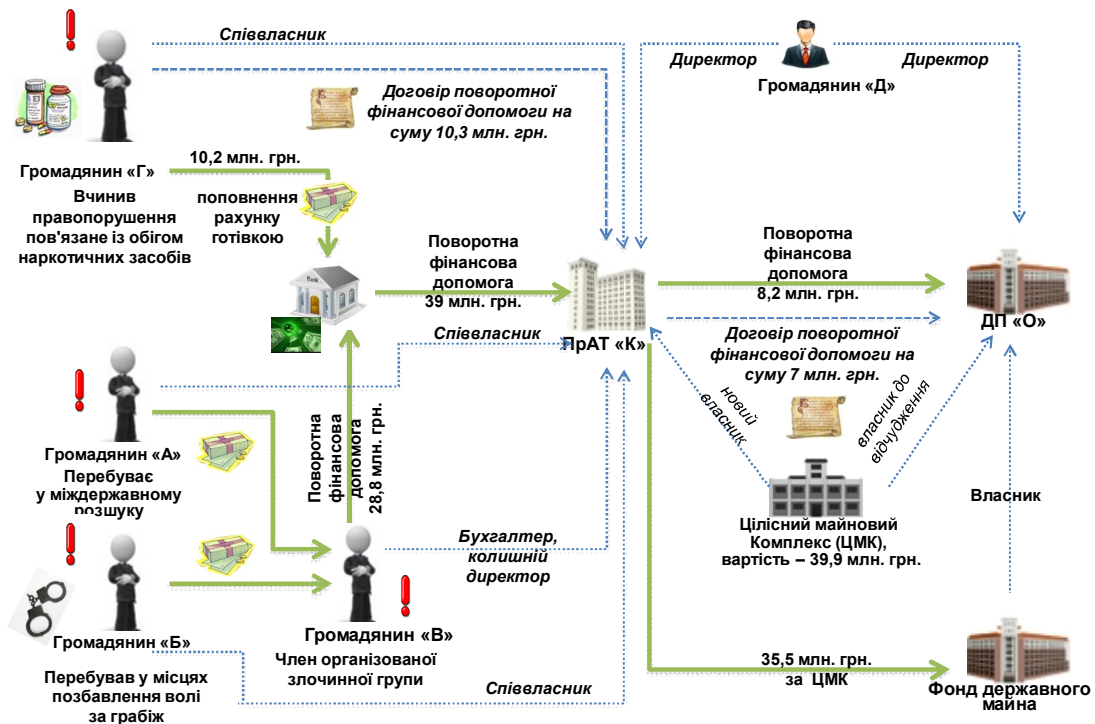
Відповідно до Декларацій про доходи, зазначені громадяни задекларували отримання доходів від 3 юридичних осіб в загальній сумі 289,1 млн. гривень.

Під час перевірки даної інформації, факт нарахування та виплати 3 компаніями будь-яких доходів на користь 7 фізичних осіб, утримання та

сплати прибуткового податку, як це зазначено в Деклараціях про доходи не підтверджено.

Приклад

Фізичні особи, які офіційно не мали значних фінансових статків, громадянин «Г», громадянин «Б» та громадянин «А», надали готівкою поворотну фінансову допомогу ПрАТ «К» у сумі 39,0 млн. грн.

В подальшому, зазначені кошти були використані для купівлі цілісного майнового комплексу державного підприємства ДП «О», при цьому за адресою продажу комплексу знаходиться одне з найбільших на території України стратегічних об'єктів у сфері хімічної індустрії.

Крім того, фізичні особи мають пряме або безпосереднє відношення до державної структури, так як громадянин «Б» та громадянин «А» отримували доходи, а громадянин «Д» теперішній директор ПрАТ «К» водночас є директором ДП «О», яким відчужено державну нерухомість на користь комерційного підприємства.

Фізичні особи, засновники та директор ПрАТ «К» притягувались до кримінальної відповідальності, до того ж один із них перебуває у міждержавному розшуку.

РОЗДІЛ III. ТИПОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

На сьогодні винайдено чимало способів надати протизаконним операціям вигляду легальних, пов'язаних з регулярною господарською діяльністю.

Різноманіття схем полягає у постійній та вибірковій зміні ключових елементів схеми – учасників, предмету, періоду та частоти фінансових операцій, способів перерахування коштів або переміщення інших активів тощо.

У схемах відмивання злочинних доходів використовуються як юридичні, так і фізичні особи, при цьому такі операції не є характерними для останніх.

3.1. Відмивання злочинних доходів у торгівлі товарами, роботами та послугами

3.1.1. Використання торгівельних операцій у злочинних цілях

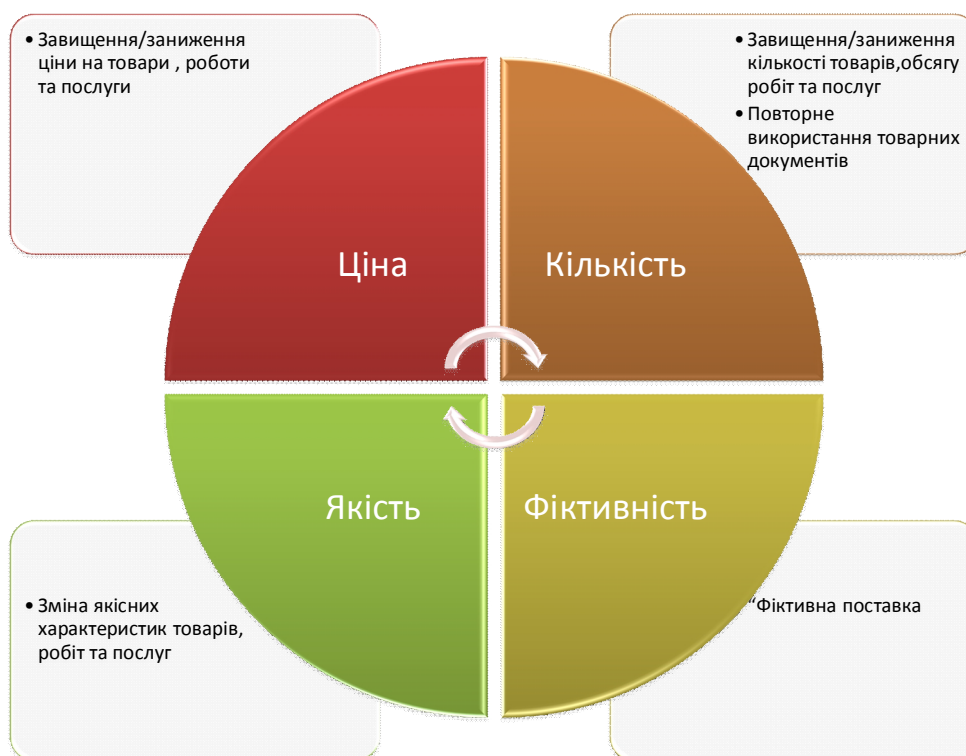
На сьогодні значні за кількістю та обсягом торгівельні потоки генерують значні ризики з точки зору можливості їх використання у легалізації (відмиванні) злочинних доходів, особливо у випадку їх різноманіття, як предметів угод, видів товару, терміну поставки товару або виконання робіт чи надання послуг тощо.

Торгівельні операції стали предметом дослідження FATF у 2006 році, результатом якого стало твердження, що відмивання коштів у торговій сфері є важливим каналом у злочинній діяльності та поряд з постійним введенням нових заходів з протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів у інших сферах набуває значного попиту у кримінальних структур.

Під терміном легалізації (відмивання) злочинних доходів у торговельних угодах розуміють процес приховування чи маскуванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та їх переміщення шляхом укладання та виконання звичайних торгівельних операцій для легалізації їх незаконного походження.

На практиці це здійснюється шляхом формування даних про ціну, кількість та якість товарів, робіт чи послуг, що постачаються, виконуються чи надаються, які не відповідають дійсності.

Завищення витрат на придбання товарів, робіт та послуг, який є одним з найстаріших методів шахрайства, залишається на сьогодні звичайною практикою як у справах з ухиленням від оподаткування, так й у справах з відмивання злочинних доходів. Ключовим елементом цього методу є спотворення ціни товару, послуги або роботи з метою передачі надлишку вартості між учасниками угоди.

Даний підхід полягає у передачі додаткової вартості шляхом виставлення рахунку на товар, послугу чи роботу за ціною вище справедливої ринкової ціни, при цьому придбання та подальший продаж товару, послуги чи роботи здійснюється за ринковою вартістю.

На додаток до маніпуляції цінами на товари, роботи та послуги, іншим інструментом може слугувати завищення або заниження кількості товарів, послуг та робіт, що перевозяться або надаються. Більше того, документи, пов'язані з постачанням товарів, можуть використовуватися безліч разів у різних фінансових операціях або з різними компаніями-контрагентами.

Суть даного підходу зводиться лише до відображення недостовірної інформації у фінансово-господарських документах та податковій звітності.

Наприклад, укладання контракту на виконання послуг або робіт, зокрема транспортних або ремонтних робіт, юридичних або консалтингових послуг. Довести, що консультація не дала позитивного економічного ефекту практично неможливо. Вартість таких послуг, як правило, співпадає з ринковою, але їх кількість та, відповідно, загальна вартість залежать виключно від побажань замовника. Тобто, від суми, яку необхідно перевести у готівку. За результатами виконання послуг, передбачених відповідно до укладених договорів, складаються акти, які й дозволяють здійснити переказ коштів та в подальшому конвертувати у готівку.

Іншим інструментом може слугувати підміна або придбання товарів, робіт та послуг, оцінку реальної вартості яких встановити неможливо.

Застосування даного способу полягає у використанні товарів, робіт та

послуг, які не мають жодної цінності або на них встановлено ринком незначну ціну, але за властивостями або характеристиками такі товари, роботи або послуги схожі на товари з високою вартістю, що дає можливість здійснювати підміну таких товарів шляхом внесення неправдивої інформації у фінансово-господарських документах та податковій звітності.

Наприклад, фіктивний ліцензійний договір дозволяє проводити значні суми коштів між учасниками «конвертаційного центру», оскільки оцінити нематеріальний актив (об'єкти інтелектуальної вартості) досить важко та часом вартість такої оцінки може бути високою. При цьому деякі об'єкти інтелектуальної власності не потребують офіційної реєстрації. Достатньо лише укласти ліцензійний або франчайзинговий договір та періодично перераховувати платежі на рахунок юридичної або фізичної особи, що є власником ідеї або винаходу.

Ще одним з інструментів є фіктивні поставки товарів, робіт та послуг або фіктивні угоди.

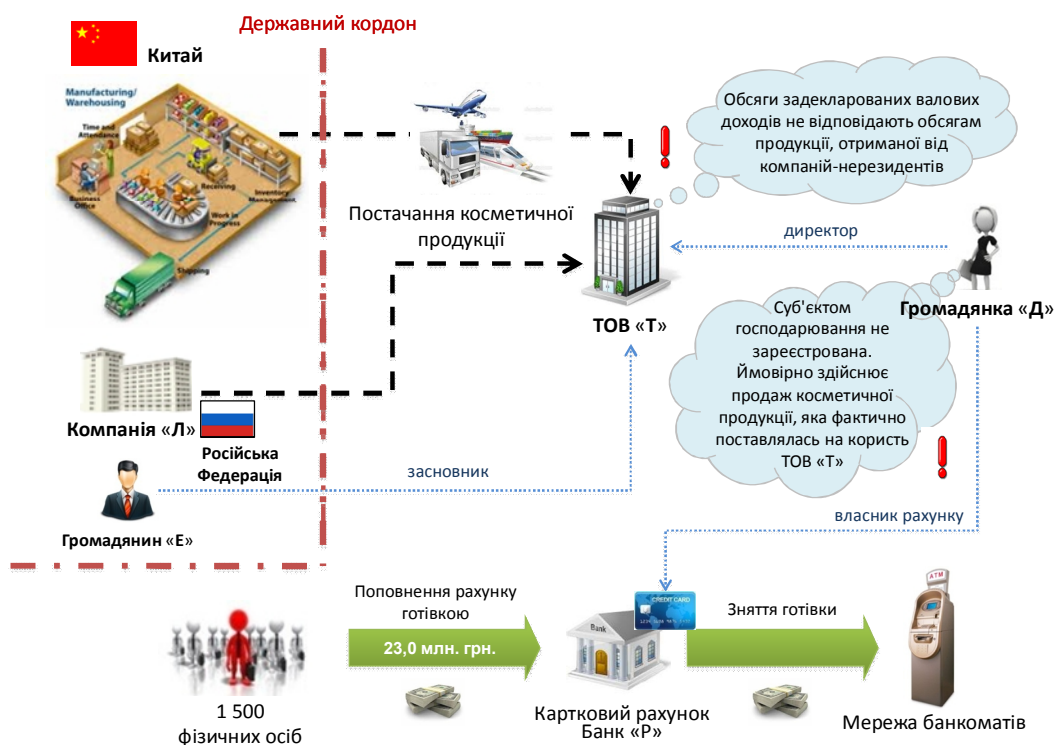
Даний підхід користується найбільшим попитом, оскільки на відміну від попередніх способів не потребує жодних витрат на придбання товарів, робіт або послуг, лише необхідне оформлення фіктивних документів або, іншими словами, оформлення поставок товарів, робіт або послуг через фіктивні фірми. Продавець може не здійснювати поставку товарів, робіт або послуг, а в змові з покупцем укласти та оформити всі документи на поставку товарів, робіт або послуг, пов'язаних з цією угодою.

Приклад

Групою фізичних осіб, серед яких є громадяни – нерезиденти, побудовано систему MLM (багаторівневий маркетинг), яка дозволяє займатись мережевим маркетингом на території України для реалізації косметичної продукції китайського виробництва.

Для закупівлі косметичної продукції використовувались реквізити діючого українського підприємства ТОВ «Т». В подальшому, косметична продукція реалізувалась через директора ТОВ «Т» – громадянку «Д». Отримані доходи зараховувались не на рахунок підприємства, а на власний картковий рахунок громадянки «Д», яка не зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності – фізична особа, та, відповідно, не мала права займатись підприємницькою діяльністю.

Задекларовані ТОВ «Т» доходи є значно меншими за обсяги косметичної продукції, отриманої від компаній нерезидентів.

При цьому на картковий рахунок громадянки «Д» від 1,5 тис. фізичних осіб зараховано готівкові кошти в сумі 23 млн. грн., які в подальшому зняті нею готівкою через мережу банкоматів.

Приклад

Громадянином «Є» з використанням міжнародної системи грошових переказів «Аверс» було перераховано через касу банку «К» на користь 4 фізичних осіб готівкові кошти на загальну суму понад 80,0 млн. гривень.

Джерелом походження даних готівкових коштів громадянином «Є» зазначено власні заощадження.

Громадянин «Є» не реєструвався як фізична особа – суб'єкт господарювання, отримував незначні доходи, не володів рухомим або нерухомим майном та цінними паперами.

Раніше стосовно громадянина «Є» була порушена кримінальна справа за ч.1 ст.364 Кримінального кодексу України «Зловживання владою або службовим становищем».

Діяльність підприємств, у яких громадянин «Є» отримував доходи, та підприємства, в яких він виступав одноосібним засновником та директором, пов'язана з торгівлею брухтом чорних та кольорових металів. Даний вид діяльності потребує значної кількості готівки для закупівлі брухту у населення.

При цьому зазначені підприємства декларували незначні доходи.

3.1.2. Відмивання злочинних доходів у міжнародній торгівлі

Розвиток міжнародної торгівлі між країнами, в тому числі в Україні, відіграє важливу роль в господарському розвитку країн та є потужним чинником економічного зростання. Це має наслідком не тільки позитивні тенденції.

Привабливою ця сфера є і для здійснення злочинів, пов'язаних з легалізацією доходів. За своєю природою, міжнародна торгівля є вразливою і піддається ризикам, які надають злочинцям можливість для відмивання грошей з відносно низькою імовірністю виявлення.

Ці ризики охоплюють «левову частку» загального обсягу міжнародної торгівлі, оскільки практично відсутній обмін митною інформацією між країнами; існують складності, пов'язані з обміном іноземної валюти, необхідної для міжнародної торгівлі, а також обмеженими є ресурси митних органів для виявлення незаконних торгових операцій.

Джерелами незаконних капіталів, які легалізуються через зовнішньоекономічні операції, можуть бути доходи, отримані в результаті традиційних форм кримінальної діяльності (наприклад, торгівлі наркотиками, торгівлі людьми), а також доходи від нецільового використання державних бюджетних коштів та державних запозичень; кредити банків, отримані за документами, що містять свідомо помилкову інформацію.

Частина вивезеного тіньового капіталу пізніше повертається у країну у вигляді іноземних інвестицій, які направляються на підтримку і розширення бізнесу, що приносить легальний дохід. Більшість таких операцій здійснюється за участю фіктивних підприємств і фірм, розташованих в офшорних зонах.

Основними протиправними схемами при здійсненні експортно-імпортних операцій є:

1) використання зовнішньоекономічних операцій для виведення капіталів з України:

- використання фіктивних імпортних контрактів («псевдоімпорт»);
- експорт за заниженими цінами;
- імпорт за завищеними цінами.

2) використання зовнішньоекономічних операцій для безпідставного формування податкового кредиту, незаконного відшкодування ПДВ і ухилення від його сплати:

- використання фіктивних експортних контрактів («псевдоекспорт», «нетиповий» експорт);
- придбання товарів, які підлягають експорту, за завищеними цінами з використанням фіктивних підприємств;
- імпорт за заниженими цінами.

3) використання зовнішньоекономічних операцій для отримання податкових пільг.

Однією із найпоширеніших схем легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом у зовнішньоекономічній діяльності є перерахування грошових коштів за кордон на підставі фіктивних імпортних контрактів («псевдоімпорт»).

В зазначених схемах задіяні як вітчизняні юридичні особи, так і компанії – нерезиденти, контроль за діяльністю яких здійснюють громадяни України, та іноземні «компанії – оболонки», реєстрація яких здійснюється з метою створення лише видимості проведення фінансово-господарської діяльності.

Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачена можливість здійснення імпорту товарів без їх фактичного ввезення на митну територію України, коли імпортна поставка товару здійснюється у третій країні на умовах СІР («Інкотермс 2000»). Відповідно, сформувалась стала тенденція: валютні кошти перераховуються за кордон і в подальшому спрямовуються на рахунки в іноземних банках або повертаються в Україну під виглядом інвестицій.

Разом з цим, в 2012 році було прийнято ряд нормативно-правових актів, направлених на припинення фіктивних імпортних контрактів для виведення

коштів за кордон. Так, імпортна операція резидента без увезення товару на територію України тепер не буде вважатися завершеною у випадку припинення дії зобов'язань шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог резидента та нерезидента. Крім того, уповноважений банк, через який проводилась оплата зазначеного імпортного договору, може зняти вказану операцію з валютного контролю тільки за умови надходження коштів резиденту від нерезидента, який за кордоном придбав товар.

Експорт за заниженими цінами дає змогу мінімізувати податкові та митні платежі, акумулювати різницю між декларованими та світовими цінами за рахунок підконтрольних іноземних структур, у тому числі офшорних. Продукція за заниженими цінами реалізується, як правило, компаніям, зареєстрованим в офшорних зонах, які контролюють українські підприємства або фізичні особи. Офшорна компанія перепродає продукцію вже за світовими цінами, залишаючи весь прибуток на власних рахунках. Потім кошти повертаються в країну під виглядом іноземних інвестицій або пільгових кредитів.

Актуальною залишається схема мінімізації з експорту невластивої для основного виду діяльності підприємства продукції за договорами комісії («нетиповий» експорт). Схема мінімізації податкових зобов'язань з використанням «нетипового» експорту полягає у залученні підприємством-експортером (комітентом) до діяльності комісіонерів, які організують за дорученням та за рахунок комітента придбання та експорт нетипового товару. За вказаними операціями комітентом відповідно формується податковий кредит за ставкою 20 відсотків та податкові зобов'язання – нуль відсотків.

Розповсюдженою схемою є проведення експортних операцій за завищеними цінами із застосуванням імітації виробництва товарів, які експортуються. В таких схемах, основною ланкою яких є реальне підприємство, що має виробничі площі та імітує процес виробництва продукції, яка експортується. При цьому «фіктивні» і «транзитні» підприємства використовуються на етапі постачання сировини за значно завищеними цінами на адресу такого підприємства-виробника.

Вищевказане дає змогу штучно завищити собівартість продукції, яка виготовляється, в сотні разів та далі експортувати її за цінами, сформованими на етапі виробництва. Розрахунки за придбані комплектуючі та реалізовану готову продукцію здійснюються з підприємством-виробником, як правило, за допомогою векселів. Незначні грошові кошти таке підприємство отримує тільки в оплату виконаної роботи.

Схема проведення імпортних операцій з товарно-матеріальними цінностями за значно заниженими цінами спрямована на мінімізацію сплати податків і мита під час здійснення імпортних операцій. З цією метою митна вартість імпортованого товару значно занижується. Це здійснюється за допомогою використання в ланцюжку постачальників ТМЦ офшорних

підприємств, спеціально створених для таких операцій. Імпортер, який одержує ТМЦ, далі реалізує їх на адресу кінцевого споживача через низку «фіктивних» та «транзитних» підприємств, які завищують їх вартість до рівня ціни, що сформувалася на внутрішньому ринку України за цією групою товарів.

Основними ознаками та критеріями виявлення легалізації злочинних доходів при здійсненні зовнішньоторговельних операцій, є:

- проведення попередньої оплати за зовнішньоекономічними контрактами з подальшим розірванням цих контрактів і повернення передоплати;
- проведення операцій купівлі-продажу цінних паперів з ознаками фіктивності, коли однією із сторін угоди є компанія-нерезидент;
- надання митним органам документів, що містять завідомо неправдиві відомості про товар, що ввозиться на митну територію або вивозиться з неї;
- укладання договорів про надання фінансової допомоги між резидентом і нерезидентом на тривалий термін користування;
- надання нерезидентом на тривалий термін позики в іноземній валюті без сплати відсотків за користування або за мінімальною відсотковою ставкою;
- здійснення покупки і подальшого виведення значних валютних коштів за кордон резидентом, який при цьому надає звітність про незначні фінансові результати діяльності.

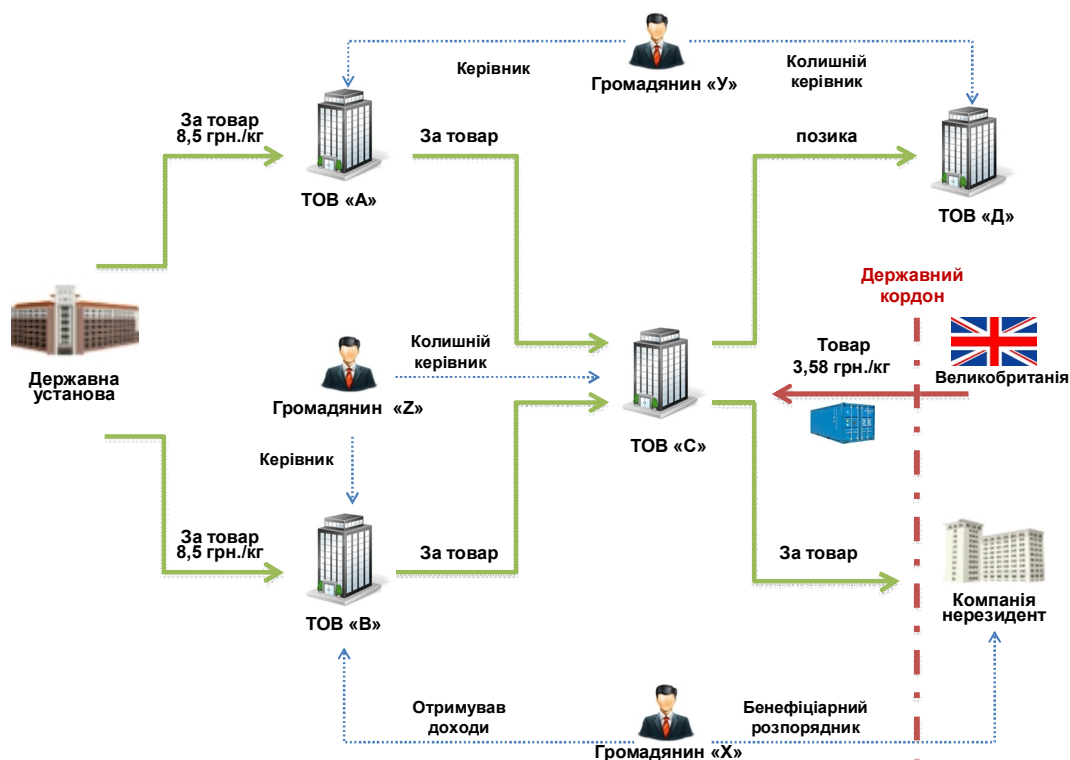
Часто «зовнішньоекономічні схеми» відмивання доходів є циклічними (неодноразово повторюються) і супроводжуються розкраданням державних коштів, а саме незаконним відшкодуванням з бюджету ПДВ (так зване «карусельне шахрайство»).

Суб'єкт підприємництва, реально здійснює діяльність, оформляє надходження товарів, інших цінностей (в т.ч непридатних для використання), від так званих «транзитних» або фіктивних підприємств. Надалі, нібито отриманий товар, тобто фактично без проведення експортної операції, експортується за кордон на адресу вигаданого чи створеного спеціально для проведення даної операції підприємства-нерезидента. Документи, що підтверджують проведення експортної операції, підробляються. Крім того, за результатами проведення даної операції підприємство-експортер може отримати необґрунтоване відшкодування ПДВ з бюджету.

Приклад

Державною установою, в один день, було укладено договори на закупівлю товару з ТОВ «А» та ТОВ «В». Наступного дня, на виконання

договорів кошти, що надійшли з Державного бюджету, були перераховані вищезазначеним Товариством.

Цього ж дня, частину отриманих державних коштів, ТОВ «А» перераховано на користь страхової компанії, в оплату страхових платежів та на користь ТОВ «С», за товар.

Аналогічна схема платежів була здійснена ТОВ «В» – частину отриманих державних коштів перераховано на користь страхової компанії, іншу частину – в оплату страхових платежів та на користь ТОВ «С» за товар.

Фактурна вартість 1 кг товару - 8,5 гривень.

Основна сума коштів з Державного бюджету, що призначалися для закупівлі товару, була закумуляована на рахунку транзитного підприємства ТОВ «С».

ТОВ «С», в свою чергу, основну частину коштів використано для оплати по зовнішньоекономічному контракту на користь компанії – нерезидента (Великобританія), рахунок якої відкритий у іноземному банку, на закупівлю товару та для надання позики ТОВ «Д».

Послідовні дії Товариств, задіяних у даній схемі, та пов'язані із перерахуванням коштів, одержаних з Державного бюджету, з одного рахунку на інший, відбувалися в один день.

ТОВ «С» імпортовано на митну територію України товар від компанії – нерезидента в обсягах значно менших ніж здійснено перерахувань на виконання Контракту. Фактурна вартість 1 кг товару коливалась в межах

від 3,42 грн. до 3,58 грн.

Компанія нерезидент, що зареєстрована в Великобританії, основну діяльність проводить на території Литовської Республіки, а рахунок компанії відкрито в Естонському банку, громадянином «Х» та невдовзі (через 4 міс.) закрито.

Розпорядником, бенефіціарним власником та уповноваженою особою по рахунку компанії нерезидента був Громадянин «Х», який пов'язаний із ТОВ «В», безпосереднім отримувачем коштів з Державного бюджету, оскільки в цьому підприємстві він отримував доходи.

Засновником, директором та бухгалтером ТОВ «А» був Громадянин «У», який також був посадовою особою в ТОВ «Д».

Засновником та директором ТОВ «В» і засновником та директором ТОВ «С» був Громадянин «Z».

3.2. Відмивання злочинних доходів на фондовому ринку

Традиційні особливості фінансового сектору, включаючи швидкість здійснення транзакцій, міжнародні масштаби угод і висока адаптивність, створюють передумови для використання його інструментів у схемах мінімізації податкових зобов'язань, ухилення від оподаткування, виведення коштів за межі України та відмивання злочинних доходів.

Галузь цінних паперів, поряд з банківською діяльністю, є однією з ключових галузей, що забезпечують доступ юридичним та фізичним особам до фінансової системи.

Унікальність галузі цінних паперів в порівнянні з іншими галузями полягає в тому, що її можна використовувати як для відмивання коштів, отриманих в результаті протизаконної діяльності в інших областях, так і для отримання прибутку від протизаконної діяльності в самій галузі в результаті здійснення шахрайства.

Операції з цінними паперами стали предметом дослідження FATF у 2008 році, результатом якого стало твердження, що галузь цінних паперів стрімко еволюціонує і носить міжнародний характер, надає можливість швидкого здійснення міжнародних транзакцій з відносним ступенем анонімності, в той час як практика виявлення підозрілих операцій в секторі цінних паперів залишається відносно нерозвиненою, що пояснюється цілим переліком можливих факторів, зокрема недостатньою обізнаністю і недоліком індикаторів, характерних для цінних паперів, і тематичних досліджень.

На відміну від інших секторів, ризики, головним чином, пов'язані не з етапом розміщення, а з етапами розшарування та інтеграції. Типові схеми відмивання грошей, пов'язані з цінними паперами, в тому числі на

пред'явника, як правило, укладаються в серії транзакцій, які не відповідають статусу інвестора і, очевидно, не розраховані на одержання прибутку від інвестування коштів.

Цінні папери на пред'явника включають в себе фізичний капітал і боргові цінні папери, які, на відміну від іменних цінних паперів, не вимагають обов'язкової реєстрації власника емітентом або трансфер-агентом.

Передача цінних паперів на пред'явника являє собою просту передачу одним власником цінних паперів іншому. Важливо відзначити, що передача права власності практично так само легко виконується електронним шляхом, перешкоджаючи контролю за зміною власників. Крім того, деякі облігації на пред'явника практично еквіваленти готівкових коштів, оскільки вони вільно погашаються у фінансових установах.

Анонімність і простота передачі цінних паперів на пред'явника являють собою значний ризик легалізації (відмивання) злочинних доходів на всіх етапах відмивання грошей. Доходи від злочинної діяльності можуть розміщуватися в галузі цінних паперів шляхом купівлі цінних паперів на пред'явника.

Одержувачі цінних паперів на пред'явника можуть розміщувати їх на брокерських рахунках з метою придбання іншого майна, або погашати їх з наступним одержанням або переказом коштів за межі країни, таким чином, здійснюючи розшарування та інтеграцію доходів, отриманих злочинним шляхом.

Цінні папери, що обертаються на позабіржовому ринку, значно більш вразливі з точки зору легалізації (відмивання) злочинних доходів, аніж цінні папери, які зареєстровані на традиційних фондових біржах.

До поширених фінансових інструментів також належать операції з «технічними (сміттєвими)» цінними паперами. Вартість «технічних» цінних паперів не забезпечена реальними активами. Номінальна вартість таких цінних паперів може значно (у десятки або сотні разів) перевищувати їх ринкову вартість. Крім того, вони можуть перепродаватися на ринку за значно вищими за ринкову вартість цінами.

Операції з «технічними» цінними паперами здійснюються для формального збільшення витрат вітчизняних підприємств з метою мінімізації їх зобов'язань з податку на прибуток. У схемах мінімізації податку на прибуток учасники фондового ринку не висвітлюють реально отримані доходи від операцій із зазначеними цінними паперами, а лише штучно формують свої витрати. Крім того, «технічні» цінні папери використовуються для формального збільшення розміру статутного капіталу підприємств та у схемах виведення ліквідних активів з компаній. У певних випадках підприємства можуть формувати статутний капітал цінними паперами, балансова вартість яких є значно вищою за їх ринкову вартість.

Також, підприємства можуть формувати статутний капітал за рахунок

грошових коштів, але після їх сплати вони одразу виводяться із підприємства шляхом купівлі «технічних» цінних паперів.

Слід зазначити, що переважна більшість угод з купівлі-продажу або міні цінних паперів укладено на неорганізованому ринку, а отже, операції з придбання цінних паперів носять «приватний», а не «публічний» характер.

Найбільш поширені фінансові інструменти ринку цінних паперів в схемах легалізації є векселі та акції.

3.2.1. Ризики використання векселів для відмивання злочинних доходів

Найбільш використовуваним цінним папером у схемах відмивання злочинних доходів, є вексель, який тісно пов'язаний з торговими операціями, оскільки є засобом платежу за постачання товарів, робіт та послуг.

Типовим прикладом є ситуація, коли покупець виписує в оплату за отримання будь-якого товару чи послуги від продавця вексель з бланковим індосаментом. В ході проведення певних операцій (в т.ч. можлива фальсифікація звітності та платіжних документів) цей вексель отримує фізична особа, яка пред'являє його до сплати власнику, отримує кошти та знімає кошти з рахунку готівкою.

Діючим законодавством України не передбачено обмежень використання векселів у розрахунках під час здійснення будь-якої господарської діяльності. Специфікою їх обігу є:

- відсутність будь-якого контролю з боку держави за випуском та обігом векселів;
- «легкість» обігу векселів на фондовому ринку (випускається (обертається) винятково в паперовій формі, для здійснення розрахунків з їх використанням відсутня необхідність звертатися до реєстратора;
- векселі не обертаються на організованому ринку, де існують певні вимоги щодо їх ліквідності та котирування;
- відсутність єдиного державного реєстру векселів, що у свою чергу значно ускладнює здійснення контролю за їх випуском та обігом;
- відсутність обмежень щодо обсягу випуску векселів одним суб'єктом господарської діяльності залежно від обсягу його активів;
- відсутність реєстру ліквідованих підприємств, які були емітентами векселів та підприємств, векселі яких визнані недійсними.

Окрім використання векселів досить часто у схемах переведення безготівкових коштів у готівку використовують акції, облігації, інвестиційні та ощадні сертифікати як спосіб переказу коштів між учасниками схеми.

Отже, всі вище перелічені чинники призводять до того, що фінансовий

ринок стрімко наповнюється неліквідними цінними паперами, які часто використовуються в незаконних цілях та відмиванні злочинних доходів.

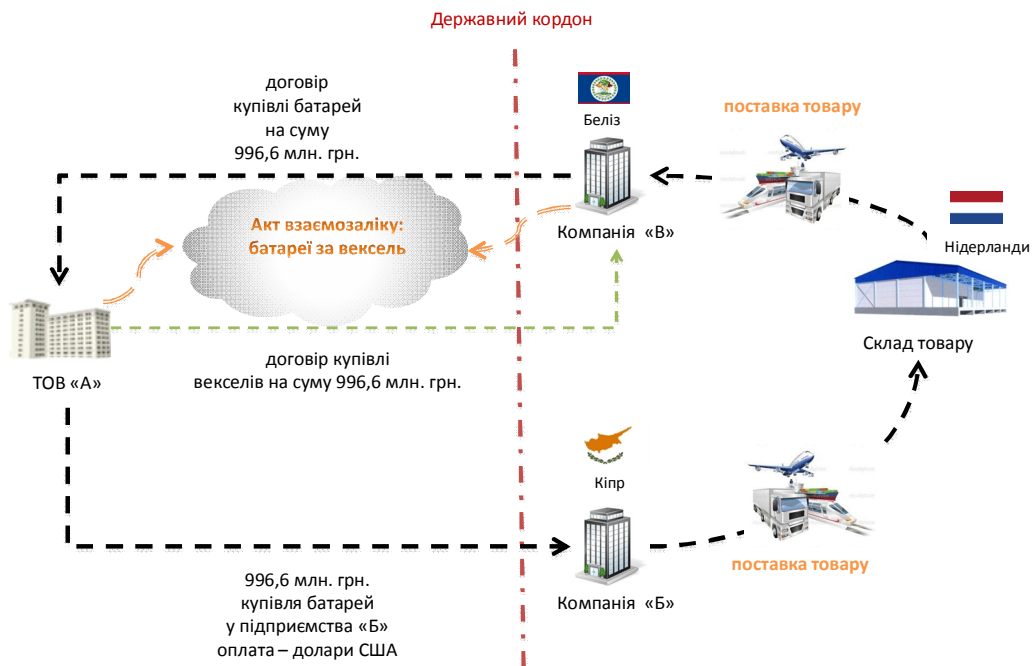
Приклад

Між ТОВ «А» та компанією-нерезидентом «Б» укладено договір купівлі-продажу товарів. Відповідно до умов договору, ТОВ «А» перераховано на користь компанії-нерезидента «Б» грошові кошти в сумі 996,6 млн. гривень.

В свою чергу, компанія-нерезидент «Б» поставляє товар на склад, що розташований на території Нідерландів, без перетину митної території України.

Надалі, між ТОВ «А» та компанією-нерезидентом «В» укладено договір про продаж товару зі складу, що знаходиться на території Нідерландів.

Вартість угоди та об'єм реалізованого товару тотожні договору, за яким компанією-нерезидентом «Б» поставлено товар на склад, що знаходиться на території Нідерландів.

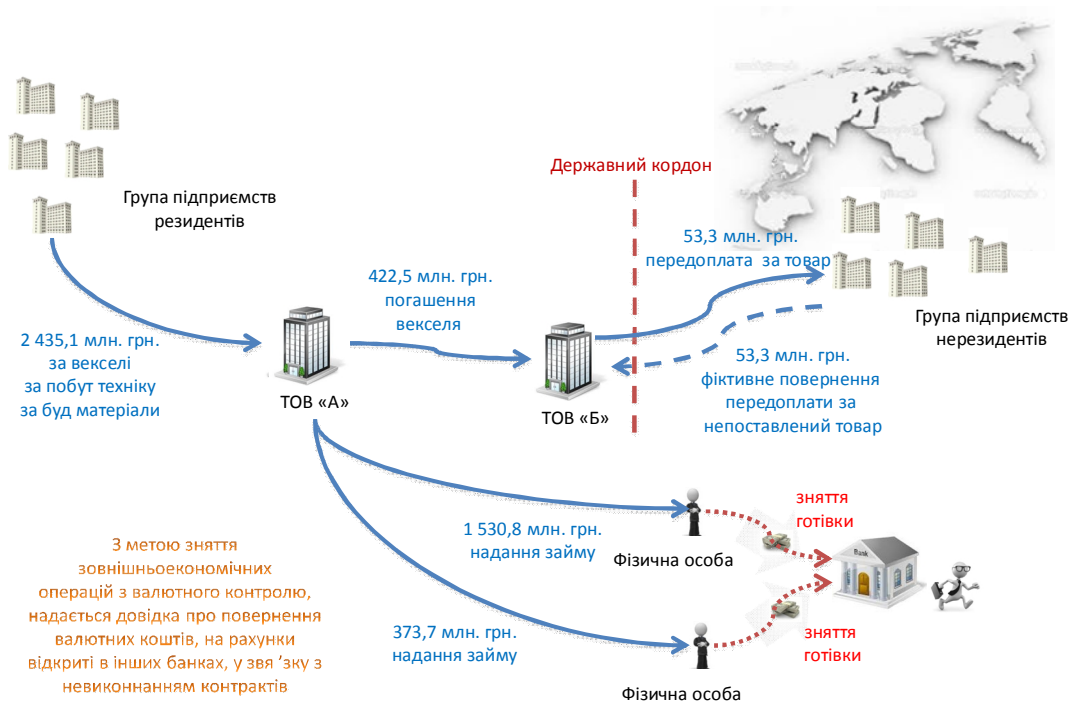
Крім того, ТОВ «А» придбано вексель у компанії-нерезидента «В». Договірна вартість векселя та товару на складі, що знаходиться на території Нідерландів однакові, а саме: 996,6 млн. гривень. Розрахунки за обома контрактами здійснююаись відповідно до акту взаємозаліку зустрічних вимог. Результатом операції був перехід товару на складі, що знаходиться на території Нідерландів, із власності ТОВ «А» до компанії-нерезидента «В» без перетину митного кордону України, а розрахунок було здійснено векселем, що має ознаки «фіктивності».

В результаті використання зазначеної схеми по фіктивних імпорتنих контрактах за межі митної території України незаконно перераховано грошові кошти на загальну суму 996,6 млн. грн. (125,5 млн. дол. США)

За допомогою векселів створений фіктивний борг, на підставі сфальсифікованих договорів на поставку товарів, а здобуті шахрайським шляхом грошові кошти залишені на рахунках компаній-нерезидентів.

Приклад

Групою українських підприємств сплачено грошові кошти ТОВ «А» на загальну суму 2 435,1 млн. грн., в якості оплати за векселі, побутову техніку, будівельні матеріали. Частину отриманих коштів 1 904,5 млн. грн. ТОВ «А» перераховано 2 фізичним особам у якості надання займу, а іншу частину коштів 422,5 млн. грн. перераховано на користь ТОВ «Б», в якості погашення векселів.

Фізичні особи конвертували отримані кошти у готівку.

ТОВ «Б», отримані кошти, перераховано компаніям – нерезидентам у якості передоплати за товар. З метою зняття зовнішньоекономічних операцій з валютного контролю ТОВ «Б» надав в обслуговуючий банк довідку про повернення валютних коштів, на рахунки, відкриті в інших банках, у зв'язку з невиконанням контрактів.

Таким чином, частина коштів легалізовано за участю фізичних осіб, а друга частина – компаній-нерезидентів.

3.2.2. Ризики використання акцій для відмивання злочинних доходів

На ринку цінних паперів України обертається безліч «технічних» акцій. Вони не мають жодної цінності, оскільки зазвичай емітовані підприємствами-банкрутами. Купуючи дорого та продаючи дешево або купуючи дешево та продаючи дорого, зацікавлені особи оптимізують оподаткування або переводять капітал з одного підприємства на інше.

Якщо у світовій практиці «технічними» або «сміттєвими» називають акції з відсутньою системою забезпечення зобов'язань емітента і надвисокими ризиками, то в Україні такими можна вважати дві третини акцій підприємств, створених в процесі приватизації.

Зміни в законодавстві щодо існування акцій виключно в бездокументарній формі, зменшили ризик використання їх для непродуктивного відтоку капіталу, однак не виключили можливість обігу акцій емітентів з ознаками фіктивності.

Комісією з цінних паперів та фондового ринку затверджено програму попередження фактів випуску та організації обігу цінних паперів, які можуть використовуватись для непродуктивного впливу капіталів, ухилення від оподаткування та легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. В рамках реалізації цієї програми визначено ознаки фіктивності цінних паперів та деривативів, до яких належать:

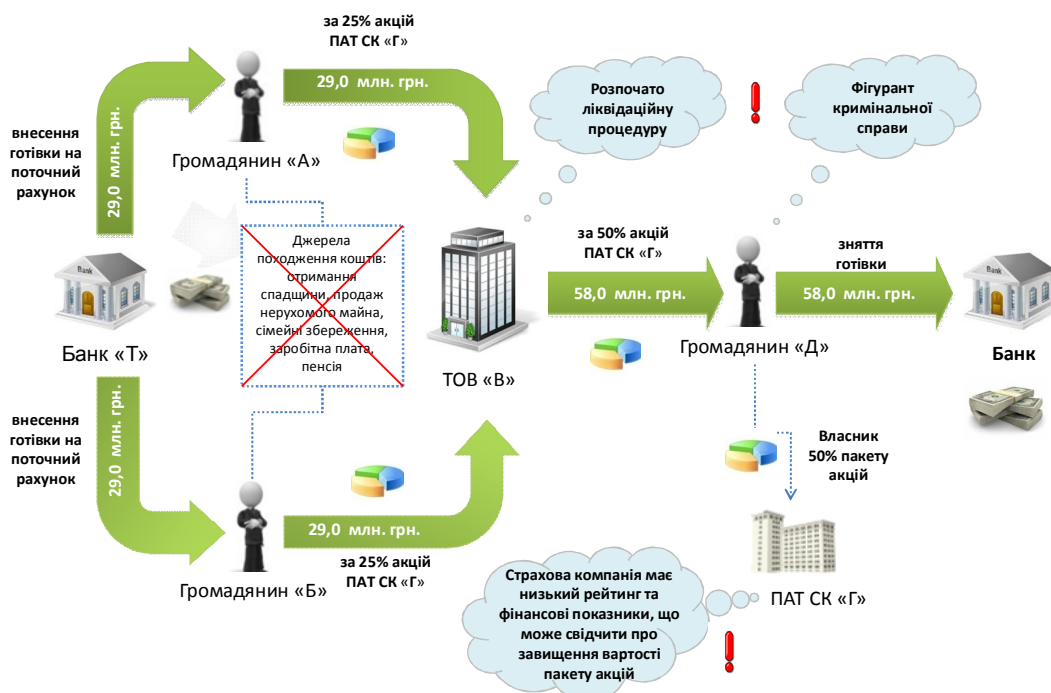
- відсутність емітента за місцезнаходженням;
- не розкриття регулярної інформації відповідно до законодавства;
- відсутність чистих доходів;
- переважна частка фінансових інвестицій або дебіторської заборгованості у структурі активів емітента;
- випадки, коли кількість працівників емітента менша за двох осіб та середньомісячні витрати емітента на оплату праці менше законодавчо встановленого мінімального розміру заробітної плати;
- відсутність бухгалтера або бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером.

Це дозволяє здійснювати моніторинг зазначених емітентів, осіб, пов'язаних з випуском та обігом «технічних» акцій та учасників фондового ринку, які здійснюють операції з ними, а також зупиняти обіг та скасовувати реєстрацію цінних паперів з ознаками фіктивності.

Приклад

Двома фізичними особами – громадянами «А» та «Б» внесено готівкою по 29,0 млн. грн., на власні рахунки в банківській установі в загальній сумі 58,0 млн. грн., які в подальшому, в день зарахування коштів, перераховано на

рахунок ТОВ «В» в якості оплати за 50% пакет акцій страхової компанії ПАТ СК «Г».

Вартість проданого пакету акцій ПАТ СК «Г» в розмірі 58,0 млн. грн. є явно завищеною.

В свою чергу, з рахунку ТОВ «В», того ж дня кошти в повному обсязі перераховано на рахунок громадянина «Д» в якості оплати за 50% пакет акцій страхової компанії ПАТ СК «Г». Громадянин «Д» в день надходження коштів зняв їх готівкою у повному обсязі.

Джерелом походження коштів у громадян «А» та «Б» були кошти отримані нібито від спадщини, продажу нерухомості, заробітної плати та пенсії а також з сімейних заощаджень. Громадяни «А» та «Б» не є посадовими особами жодного з підприємств в Україні, не є суб'єктами підприємницької діяльності та за період з 2010 по 2012 роки декларували мізерні доходи, спадщини та доходів від продажу належного майна в значних сумах, не отримували.

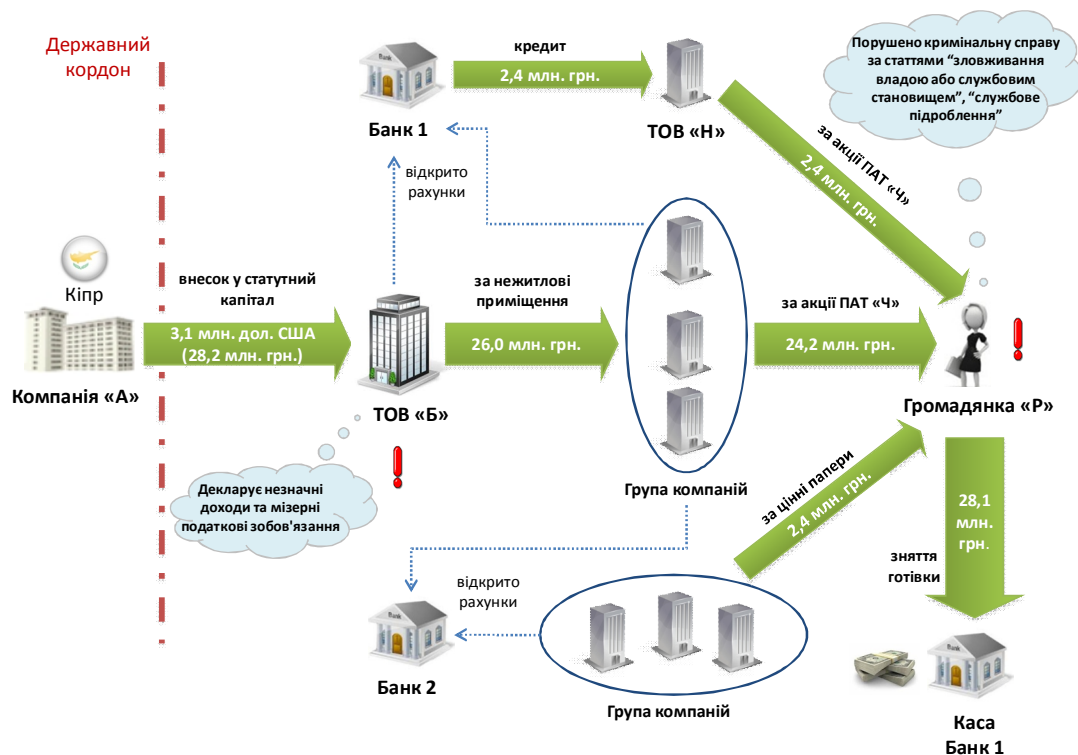
ТОВ «В» має одноосібний посадово-засновницький склад, декларувало незначні доходи та сплачувало мізерні податки. Крім того, відносно ТОВ «В» розпочато ліквідаційну процедуру.

Стосовно Громадянина «Д» правоохоронними органами порушено кримінальну справу за ознаки злочину, пов'язаного з привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, зловживанням владою або службовим становищем та службовим підробленням.

Приклад

На рахунок ТОВ «Б», що декларувало незначні доходи та сплачувало мізерні податкові зобов'язання, надійшли кошти в сумі 3,1 млн. дол. США (28,2 млн. грн.), у якості внеску в статутний капітал від кіпрської компанії «А», які того ж дня майже повністю було перераховано на рахунки групи підприємств в оплату за нежитлові приміщення в загальній сумі 26,0 млн. гривень.

В подальшому група компаній перерахувала виручені від продажу нерухомості кошти громадянці «Р» у якості оплати за акції, емітовані ПАТ «Ч» в загальній сумі 24,2 млн. гривень.

Крім того, громадянка «Р» отримала 2,4 млн. грн. в оплату за акції ПАТ «Ч» від ТОВ «Н», яким для їх придбання було оформлено кредит в банківській установі на вищезазначену суму. Також, на користь громадянки «Р» надійшли кошти від групи компаній у якості оплати за цінні папери в загальній сумі 1,6 млн. гривень.

Отримані кошти громадянкою «Р» знято готівкою.

Загальна сума коштів отриманих з її рахунку готівкою становить 28,1 млн. гривень.

Громадянка «Р» не декларувала доходи, не виступала засновником будь-яких суб'єктів господарювання.

3.3. Відмивання злочинних доходів через позичкові операції, фінансову допомогу та благодійні внески

3.3.1. Відмивання злочинних доходів через комерційні позики та фінансову допомогу

Досить широкої практики набувають операції, пов'язані із наданням грошових коштів під виглядом позики або зворотної фінансової допомоги, створюючи таким чином видимість повністю легальних та звичайних комерційних операцій, а відповідно й надаючи вигляду законності джерела походження коштів, що одержані в результаті повсякденної господарської діяльності.

Податковим кодексом передбачено, що сума безповоротної фінансової допомоги, отримана суб'єктом господарювання - платником податку, включається до складу доходів, окрім випадку, якщо вона отримана та повернута у тому ж звітному періоді.

В той же час, сума поворотної фінансової допомоги, не включається до доходів, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування.

Комерційна позика або поворотна фінансова допомога, яка не є об'єктом оподаткування є найбільш поширеним способом переказу коштів між учасниками «конвертаційного центру».

При цьому, термін угод з надання комерційних позик або фінансової допомоги не має обмежень у часі, до моменту настання дати погашення зобов'язань боржника вже не буде існувати, як власне й держателя боргових зобов'язань. Термін надання такої допомоги може навіть сягати 50 років, а їх надання є безпроцентним та не потребує реєстрації у контролюючих органах.

Як і в схемах використання цінних паперів у даній ситуації права на боргові зобов'язання можуть переходити до інших суб'єктів господарювання для проведення інших фінансових операцій неодноразово.

Приклад

З території Російської Федерації надходили кошти від ПАТ «А» на користь представництва ПАТ «Б» у сумі 149 млн. рос. руб. (еквівалент 42 млн. грн.).

Метою надходження коштів на територію України було будівництво житлового комплексу на 1260 квартир.

Представництвом ПАТ «Б» залучено для будівництва ТОВ «В», яке взяло на себе зобов'язання виконати повний комплекс робіт з будівництва визначеного об'єкту. Фактично ТОВ «В» не мало досвіду в реалізації таких проектів. За півроку до укладання договору з питань будівництва об'єкту відбулась повна зміна засновницько-посадового складу даного товариства.

Представництво ПАТ «Б» та ТОВ «В» декларували мізерні доходи

порівняно із сумами, на які вони проводили в цей період операції. Крім того, суб'єкти не знаходяться за адресою, зазначеною в реєстраційних документах.

ТОВ «В» отримані кошти спрямовані у вигляді поворотної фінансової допомоги на користь групи товариств та фізичної особи, яка є засновником, директором та бухгалтером ТОВ «В».

Зазначена група товариств спрямувала отримані кошти на здійснення власної господарської діяльності. Посадовою особою ТОВ «В» знято отримані на власний банківський рахунок (як фізична особа) кошти готівкою у сумі 11 млн. грн., що становить понад 26 % від загальної суми отриманої з Російської Федерації.

Суб'єктами не здійснювалась претензійно-позовна діяльність щодо забезпечення реалізації будівництва житлового комплексу. Фактично відбулось розкрадання коштів ПАТ «А» з залученням суб'єктів господарювання, зареєстрованих на території України, з подальшим відмиванням вказаних коштів під виглядом фінансової допомоги.

3.3.2. Ризики використання благодійних фондів для відмивання злочинних доходів

Традиційним інструментом легалізації (відмивання) злочинних доходів є благодійна допомога. За допомогою реальних або фіктивних благодійних фондів або інших громадських організацій здійснюється переміщення часом незначних сум грошових коштів незаконного походження до легальної фінансової системи, розміщуючи їх на цілком легальних засадах під

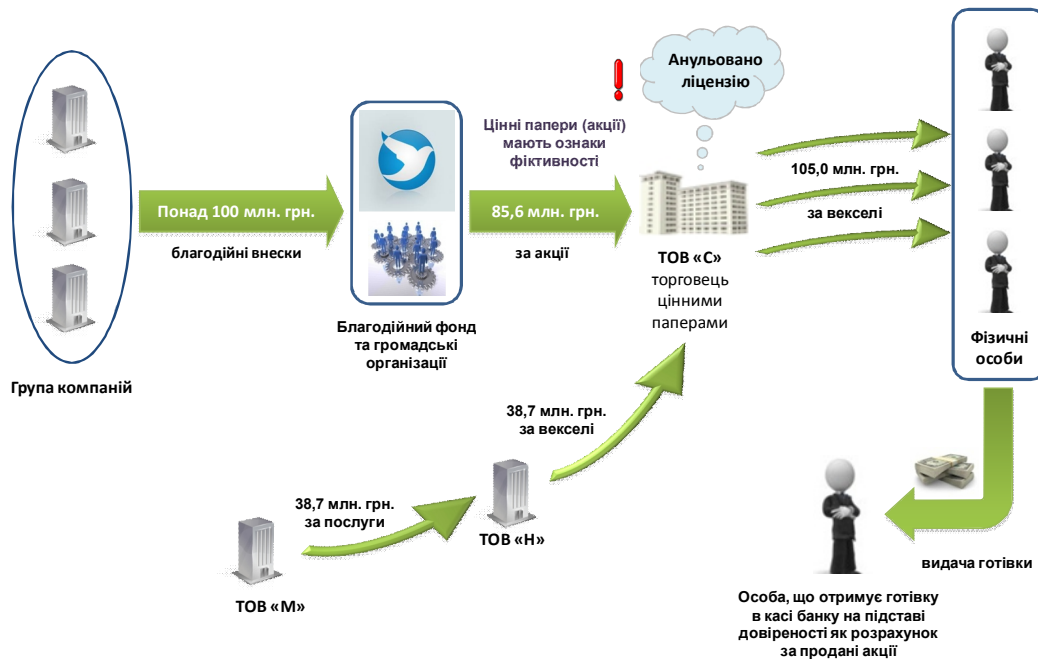
виглядом допомоги зі сторони громадськості.

Потрібно зазначити, що доходи благодійних фондів не оподатковуються податком на прибуток. Також, Податковим кодексом України передбачено, що до витрат платника податку (суб'єкт господарювання, який перераховує благодійний внесок) включаються суми коштів або вартість товарів, виконання робіт, надання послуг, добровільно перераховані (передані) протягом звітного року до неприбуткових організацій в розмірі, що не перевищує чотирьох відсотків оподатковуваного прибутку попереднього звітного року.

Отже, діяльність благодійних фондів може бути направлена на мінімізацію податкових зобов'язань з подальшою конвертацією коштів у готівку.

Приклад

Благодійним фондом та Громадськими організаціями перераховано на користь торгівця цінними паперами ТОВ «С» кошти в загальній сумі 85,6 млн. грн. як оплату за цінні папери, що мають ознаки фіктивності, які попередньо надійшли від групи компаній у якості благодійних внесків.

Крім того, на користь торгівця цінними паперами ТОВ «С», надійшли кошти у якості оплати за векселі в сумі 38,7 млн. грн. від ТОВ «Н», яке в свою чергу отримало їх від ТОВ «М» в оплату за послуги.

Торговцем цінних паперів ТОВ «С», перераховано отримані кошти в загальній сумі 105,0 млн. грн. як розрахунок за продані акції групі фізичних осіб, з рахунків яких кошти зняті готівкою довіреною особою.

РОЗДІЛ IV. РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ ДЛЯ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

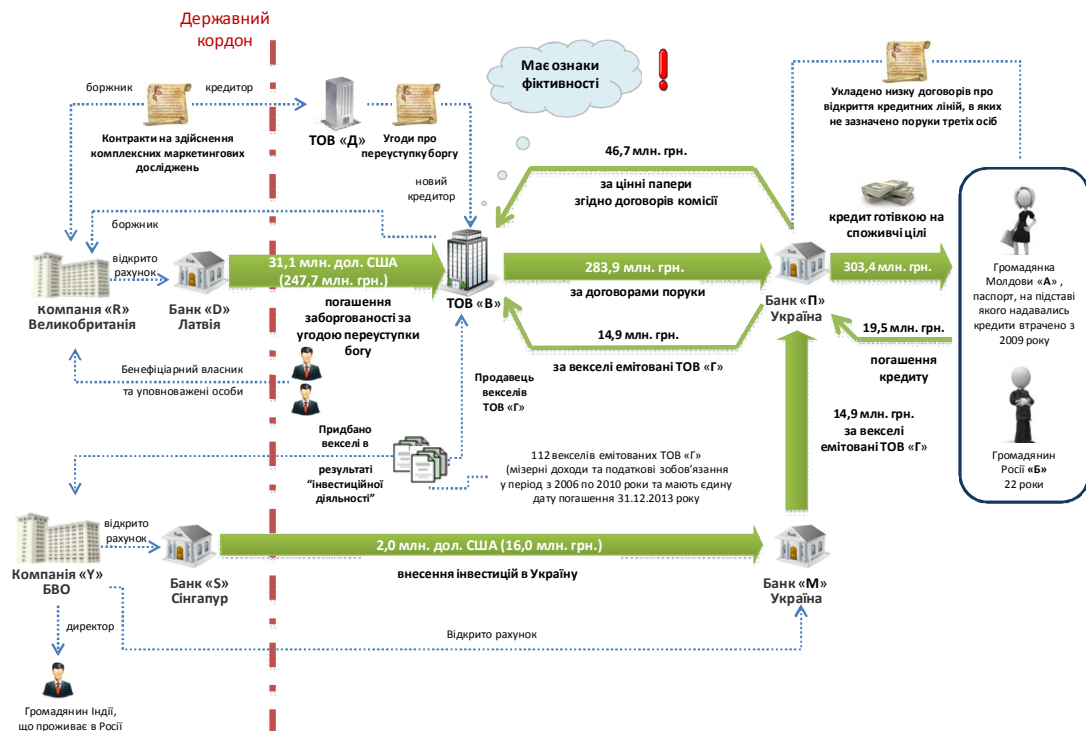
4.1. Використання банківських установ для легалізації (відмивання) злочинних доходів

У банківській сфері України найбільша питома вага злочинів пов'язана з кредитуванням, незаконним зняттям грошових коштів з рахунків, привласненням депозитів, маніпуляції з первинними документами, що призводить до викривлення фінансової звітності.

Слід зазначити, що значна кількість дрібних банків були збанкрутовані самими засновниками. Схема була стандартна: після реєстрації банку залучено нових клієнтів, які переходили на розрахунково-касове обслуговування в установах банку або клали в банк гроші на депозит, активно залучали ресурси з міжбанківського кредитування. Після акумуляції в банку достатньої суми засновникам банку видавалися дуже великі кредити, які в сукупності робили банк неплатоспроможним.

Приклад

На рахунок ТОВ «В», що містить ознаки «фіктивності», зараховано кошти від компанії - нерезидента «R» (Великобританія) в сумі 31,1 млн. дол. США (247,7 млн. грн.) у якості погашення заборгованості за угодою переуступки боргу по контрактах на здійснення комплексних маркетингових досліджень.

Також, ТОВ «В» за участю Банку «П», здійснено продаж компанії «У» (БВО), якою внесено інвестиції в Україну в сумі 2,0 млн. дол. США (16,0 млн. грн.), неліквідних векселів, в результаті чого ТОВ «В» отримано 14,9 млн. гривень.

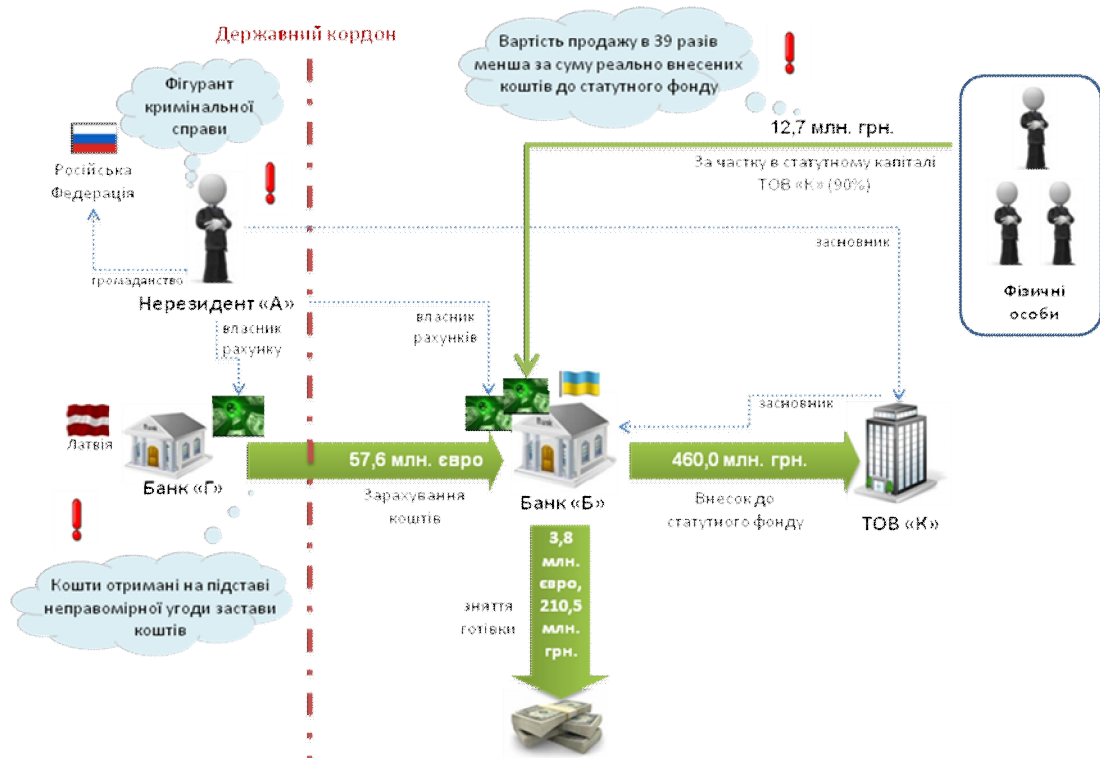
ТОВ «В» отримано від Банку «П» 46,7 млн. грн., за цінні папери по договорах комісії.

Отримані з вищезазначених джерел кошти ТОВ «В» перераховано Банку «П», за договорами поруки за кредитами фізичних осіб у загальній сумі 283,9 млн. гривень.

Перед здійсненням вищезазначених фінансових операцій, цією банківською установою укладено низку договорів з двома фізичними особами – нерезидентами (Молдова, Російська Федерація) про відкриття кредитних ліній та видано кошти готівкою, переважно одній фізичній особі по втраченому паспорту, на споживчі цілі в загальній сумі 303,4 млн. грн., з яких особисто ними погашено 19,5 млн. грн., а решту погашено ТОВ «В» по договорах поруки, незважаючи на те, що договори про відкриття кредитних ліній не передбачали поруки третіх осіб.

Приклад

Фізичною особою – нерезидентом «А» (Російська Федерація) перераховано з власного рахунку в латвійському банку «Г» 57,6 млн. грн. на власний рахунок в українському банку «Б».

Зазначені кошти, за наявною інформацією, були отримані на підставі неправомірної угоди застави активів банку-нерезидента. Відносно фізичної

особи – нерезидента «А» порушена кримінальна справа, пов'язана з розкраданням коштів латвійської банківської установи.

В подальшому фізичною особою – нерезидентом «А» частина коштів (3,8 млн. євро та 210,5 млн. грн.) була знята з рахунку готівкою.

Решта коштів в сумі 460,0 млн. грн. була перерахована у якості внеску до статутного фонду ТОВ «К», яке є єдиним засновником українського банку «Б».

Через деякий час фізичною особою – нерезидентом «А» було здійснено продаж групі фізичних осіб, які є громадянами України, 90% частки в статутному капіталі ТОВ «К», що складає 497,6 млн. грн. Ціна продажу частки склала 12,7 млн. грн., тобто в 39 разів менше за суму реально внесених коштів до статутного капіталу ТОВ «К».

4.2. Використання страхових компаній

Страховий ринок має низку уразливих місць у різних сегментах. Для нього характерний низький рівень виявлення відмивання коштів у порівнянні з масштабами галузі, через що страховий ринок є дуже привабливим для суб'єктів відмивання.

На українському ринку існують три основних групи користувачів страхових схем. До перших відносяться непублічні промислові компанії і холдинги. Використовувати ланцюжок з оптимізації податків та виведення коштів за кордон через страхові компанії можуть фінансово-промислові групи, які в змозі вибудувати схему перестраховування від України до офшорних страховиків. Всі великі бізнес-групи мають свої страхові компанії.

Друга група – підприємства, пов'язані з державними органами, в першу чергу – державні підприємства та профспілки. Через страхування бюджетні кошти переводяться на користь чиновників і керівників держпідприємств, які підписали договір з страховою компанією. Наприклад, у вигляді агентської комісійної. Завести гроші з-за кордону можна через платіжні системи або інтернет, наприклад, електронні гроші.

Третя група – підприємства середнього бізнесу, який гостро потребує готівки для отримання дозвільних документів на ведення бізнесу (давання хабарів) та оплати праці найманих працівників (зарплата в «конвертах»), при цьому такі підприємства можуть групуватися для роботи зі схемами.

Основними протиправними схемами при здійсненні операцій зі страхування є:

- укладання договорів псевдостраховування;
- організація фіктивних страхових випадків;
- шахрайство та підробка документів;

- ухилення від оподаткування.

Для виведення коштів з працюючого підприємства використовуються договори псевдострахування – договори страхування з мінімальною часткою ймовірності настання страхового випадку (наприклад, ризик руйнування великого майнового комплексу в Києві від землетрусу). Страховий платіж переводиться в готівку і повертається керівникам підприємства у вигляді «відкату» (80-95%) або може використовуватись для купівлі цінних паперів чи сплати дивідендів. Ця схема найбільш притаманна для страхування державних підприємств або профспілок. Крім того, псевдострахування використовується підприємствами для мінімізації оподаткування.

Для виведення коштів зі страхової компанії використовують фіктивні страхові випадки, найчастіше – за договорами страхування фінансових ризиків. Страховий випадок (наприклад, не надходження коштів за договором поставки товару) настає протягом короткого часу після укладення договору страхування. Страхове відшкодування через ряд підприємств переводять у готівку, найчастіше за рахунок здійснення операцій з цінними паперами, які містять ознаки фіктивності.

Фіктивні страхові випадки використовуються також для легалізації коштів. При цьому підприємство або фізична особа сплачує страхові платежі, які через деякий час повертаються у вигляді страхового відшкодування пов'язаним підприємствам або особам.

Найбільш поширеним інструментом відмивання грошей є перестрахування, як «внутрішнє» (у страховиків-резидентів), так і «зовнішнє» (у страховиків-нерезидентів).

Перестрахування не є страховою операцією, його відносять до фінансових заходів, що припускають перерозподіл між страховими організаціями створеного первинного страхового фонду. У договорі перестрахування бере участь страховик, який прийняв ризик від страхувальника у всій сумі, здійснивши його первинне розміщення. Якщо цей ризик виявляється для нього занадто великим, він звертається до іншого страховика чи в спеціалізоване перестрахове товариство із пропозицією прийняти частину ризику на свою відповідальність у вторинне розміщення.

Прагнення максимально розподілити ризики, неоднорідність останніх і їхня сумарна величина припускає проведення операцій перестрахування на міжнародному страховому ринку, що обумовлює відтік валюти у вигляді перестрахових премій.

Роль перестрахування окремих сегментів страхування діаметрально протилежна. Якщо йдеться про реальне страхування, коли страхується, наприклад, авіація, великі майнові комплекси вартістю в десятки мільйонів доларів, то без перестрахування українським страховикам не обійтися. З іншого боку, з перестрахуванням пов'язана безліч нелегальних схем перекачування грошей за кордон.

Нацкомфінпослуг поділяє перестраховування на «м'яке» і «тверде» і відповідне його регулює. «Твердим» перестраховуванням називають роботу з перестраховиками-нерезидентами, що мають високий рейтинг фінансової надійності. У цьому випадку ризик легалізації коштів достатньо низький. «М'яку» частину ринку представляють страховики країн Балтії, Росії, Польщі та інші, які дуже часто пов'язані з офшорами.

Метою кримінального використання офшорних страхових фірм є, в основному, ухилення від сплати податків, нелегальний експорт капіталу, створення неформальних грошових фондів і відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом.

Приклад

Між ТОВ «А» та Страховою компанією укладено договір страхування майна. Укладений договір страхування майна передбачав:

- страхування тільки одного виду ризику – затоплення майна;
- мав низький страховий тариф – 0,025% при нормі 0,1%-0,3%;
- короткий термін страхування, який склав 6 місяців.

Протягом двох тижнів, з моменту укладання договору страхування майна, настала страхова подія, у зв'язку з чим Страхова компанія виплатила ТОВ «А» страхове відшкодування у розмірі 6,5 млн. грн.

В той же день ТОВ «А» надано фінансову допомогу ТОВ «Б» в сумі 6,5 млн. гривень.

В подальшому, того ж дня, ТОВ «Б» перераховано 6,3 млн. грн.

фізичній особі з призначенням «повернення фінансової допомоги».

При подальшому з'ясуванні місцезнаходження майна виявлено, що такої адреси та такого приміщення, яке вказано у акті про страховий випадок, не існує.

РОЗДІЛ V. ВИСНОВКИ

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму має міжнародний характер. В останні роки сталося помітне зростання професіоналізму діяльності організованих злочинних формувань і витонченості схем з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму. Спостерігається процес виділення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в окрему злочинну галузь. Така тенденція пов'язана, зокрема, з виходом на міжнародні ринки злочинних організацій з пострадянських країн. Тому для успішної боротьби з цим явищем необхідні зусилля усіх країн світового співтовариства.

Боротьба з легалізацією (відмиванням) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму є досить актуальною проблемою на тлі боротьби з економічною злочинністю. Не дивлячись на те, що економіка України потребує якнайбільше інвестицій, необхідно мати на увазі, що гроші неоднакові і їх вплив на економіку в позитивному чи негативному аспектах залежить від того, в яких руках вони знаходяться.

Усунення або, принаймні, нейтралізація умов, що сприяють вчиненню легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, вимагає вдосконалення не тільки кримінального законодавства але і законодавства, яке регулює діяльність підприємницьких структур, фінансово-кредитних установ та утворення дійового механізму виявлення злочинів цієї категорії і проведення розслідування, спираючись на досвід країн з розвинутою ринковою економікою.